

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
ERAÕIGUSE OSAKOND

Valeria Arsjuta

EFEKTIIVNE ÕIGUSKAITSE AU TEOTAMISE KORRAL

Magistritöö

Juhendaja: PhD Age Värv

Tallinn

2016

SISUKORD

1. AU KUI KAITSTAV ÕIGUSHÜVE	7
1.1 Au ning selle teotamine	7
1.2 Au kahjustamine tõele vastava faktiväitega	10
1.3 Au teotamise õigusvastasus	13
2. MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMINE	16
2.1 Mittevaralise kahju hüvitamise aluseks olevad asjaolud.....	16
2.2 Hüvitise suurust mõjutavad asjaolud	18
2.4 Kahju hüvitamise praktika enne VÕS § 134 muudatus.....	24
2.4.1 Kahju tõendamine.....	24
2.4.2 Mittevaralise kahju hüvitamine rahas.....	26
2.4.3 Mittevaralise kahju hüvitise suurus	29
2.4.4 Varasemale kohtupraktikale tuginemine	30
2.5 Edasikaebamise õigus hagi hüvitise suuruse märkimata jätmisel.....	31
2.6 Võlaõigusseaduse § 134 muudatus.....	34
2.7 Kahju hüvitamise praktika peale VÕS § 134 muudatust.....	36
2.7.1 Kohaldatava õiguse kindlaksmääramine	36
2.7.3 Kahjuhüvitise preventiivne eesmärk	37
2.7.3 Kahju hüvitamise praktika.....	40
3. ALUSETU RIKASTUMISE NÕUE	43
3.1 Nõude esitamise eeldused.....	43
3.2 Nõude ulatus ning rikastumise suuruse väljaselgitamine	48
3.4 Süü ja pahausksuse samastamise võimalikkus	50
4. DOKUMENDIGA TUTVUMINE	54
KOKKUVÕTE	58
EFFECTIVE DEFENSE IN DEFAMATION CASE.....	62
LÜHENDID	67
KASUTATUD KIRJANDUS	68
LISAD	73
Lisa 1 - kohtulahendid enne VÕS § 134 muudatust.....	73
Lisa 2 - kohtulahendid peale VÕS § 134 muudatust	74

SISSEJUHATUS

Euroopa põhiseaduse lepingu kohaselt on inimväärikus puutumatu ning seda tuleb austada ja kaitsta.¹ Seega on au Euroopa põhiseaduse lepingus inimväärikuse osaks. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis on au artikliga 8 kaitstava eraelu puutumatus üheks komponendeks.² Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 17 sätestab, et kellegi au ega head nime ei tohi teotada.³ Kuna au ja hea nime teotamine on sõnastatud keeluna, tähendab see ühtlasi ka subjektiivset õigust aule ja heale nimele, seega on õigus aule ja heale nimele Eestis iseseisvaks põhiõiguseks.⁴

Au mõistetakse kui teiste isikute taju konkreetsest inimesest või isiku väärtus ühiskonnas, seda kirjeldatakse kui „inimese seismist maailmas“ ja seostatakse inimese rolliga ühiskonnas ning teistega suhtlemisega; samuti ka eneseväärikusega, mis on otseselt isiku sisemise minaga seotud.⁵ Au kaotus võib viia ühiskonnas mingi staatuse kaotuseni või koguni isolatsioonini.⁶ Au ja hea nimi on inimväärikuse osana isiksusele omased vaimsed-kõlbelised väärtused, millel on sügav eetilis-sotsiaalne tähendus, mistõttu vajavad need ka õiguslikku kaitset.⁷

31.12.2010 jõustus võlaõigusseaduse §-i 134 muudatus, mis käsitleb mittevaralise kahju hüvitamist isikuõiguste rikkumise korral. Eelnõu seletuskirja kohaselt tingis muudatuse asjaolu, et kehtiv õigus ei taganud isiklike õiguste, mille hulka kuulub ka õigus aule ja heale nimel, kaitset piisaval määral.

Au tsiviilõiguslik kaitse on reguleeritud võlaõigusseaduses.⁸ Au teotamise korral vastutab rikkuja delikti üldkoosseisu alusel, nimelt peab VÕS § 1043 kohaselt teisele isikule õigusvastaselt kahju tekitanud isik kahju hüvitama, kui ta on kahju tekitamises süüdi või vastutab kahju tekitamise eest vastavalt seadusele. VÕS § 128 lg 1 kohaselt võib hüvitamisele

¹ Euroopa põhiseaduse leping. Artikkel II-61. RT II 2006, 13, 35.

² Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Artikkel 8 lg 1. RT II 2010, 14, 54.

³ Eesti Vabariigi põhiseadus. Paragrahv 17. RT I, 15.05.2015, 2.

⁴ Maruste, R. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (edaspidi PS kommenteeritud väljaanne). Tartu Ülikool. 2012. Paragrahv 17 p 1. - <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/pg-17/> (07.04.2016).

⁵ Spielmann, D, Cariolou, L. The right to protection of reputation under the European Convention of Human Rights. Mélanges en l'honneur de Christos L. Rozakis. 06.06.2011, lk 2.-

https://www.academia.edu/8897653/The_right_to_Protection_of_Reputation_under_the_European_Convention_on_Human_Rights (07.01.2016).

⁶ *Ibid*, lk 2.

⁷ Maruste, R. PS kommenteeritud väljaanne. Paragrahv 17 p 1.

⁸ Võlaõigusseadus. RT I, 11.03.2016, 2.

kuuluv kahju olla varaline või mittevaraline. Kuigi VÕS § 1043 sätestab õiguse nõuda kahju hüvitamist, saab au teotamise tagajärjel tekkiv kahju olla eelkõige mittevaraline. Iseenesest ei ole välistatud, et teatud juhtudel võiks au teotamise tagajärjel tekkida ka varaline kahju, kuid autor ei ole kohtupraktikas kohanud ühtegi varalise kahju hüvitamise nõuet, mis oleks tingitud au teotamisest. Eeltoodu tõttu analüüsib autor käesolevas magistritöös au teotamisest tulenevat kahju hüvitamise nõuet üksnes mittevaralise kahju kontekstis.

Kõige kriitilisema tähtsusega on õiguskaitse roll au teotamise korral siis, kui au teotavad andmed või väärtushinnangud on avaldatud meedias, kuna efektiivse õiguskaitse realiseerimise võimalikkusest saab rääkida eelkõige juhul, kui au teotamise aluseks olevad asjaolud on jõudnud teatava hulga inimesteni, mistõttu on käesolevas töös keskendunud peamiselt olukordadele, kus rikkujaks on meediaväljaanne.

Tuginedes eeltoodule, on käesoleva magistritöö eesmärgiks leida vastus küsimusele, kas au teotamise korral on isiku õigused Eesti õiguses piisavalt kaitstud? Tulenevalt töö eesmärgist, otsitakse töö käigus vastuseid kolmele peamisele küsimusele:

1. kas isik, kelle õigusi on au teotamisega rikutud, saab pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse;
2. kas au teotamise tõttu kohtusse pöördunud isikule mõistetakse välja mittevaralise kahju hüvitis;
3. millised õigusinstituudid näevad ette õiguskaitse au teotamise korral.

Käesoleva magistritöö esimeses peatükis selgitatakse esmalt välja, mis on au ja kuidas on üldse võimalik au teotada. Teiseks on oluline analüüsida, kuidas eristada väärtushinnangut ning faktiväidet. Vahetegu sellel, kuidas on konkreetsel juhul au teotatud, on äärmiselt oluline, sest sellest sõltub kohase õiguskaitsevahendi valik.

Töö teises peatükis otsitakse vastust küsimusele, kas isikul, kelle õigusi on au teotamisega rikutud, on võimalus pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse. Kohtusse pöördumise õiguse all ei pea autor silmas õigust esitada hagi, kuivõrd efektiivse õiguskaitse seisukohast ei ole üksnes hagi esitamine piisav, vaid oluline on keskenduda küsimusele, millistel tingimustel saab kohtusse pöörduda. Seega on oluline esmalt välja tuua mittevaralise kahju hüvitamise nõude eeldused ning käsitleda neid probleeme, mis on kohtupraktikas vastava nõude

esitamisel ilmnunud. Teiseks analüüsitakse, kas au teotamise hagi aluseks olevate asjaolude tõendatuse korral mõistetakse kannatanule välja mittevaralise kahju hüvitis.

Kuna seadusandja on pidanud vajalikuks muuta mittevaralise kahju hüvitamise regulatsiooni, jaotub teine peatükk omakorda kaheks alapeatükiks, millest esimene käsitleb mittevaralise kahju hüvitamist enne seadusemuudatust ning teine seevastu peale seadusemuudatust. Eeltoodud jaotus on tingitud asjaolust, et efektiivse õiguskaitse kontekstis on primaarne selgitada välja, kas seadusemuudatus on täitnud oma eesmärgi. Võttes arvesse, et VÕS § 134 muudatuse mõtteks oli kergendada kohtusse pöörduva isiku tõendamiskoormust ning täiendada mittevaralise kahju hüvitamise sätteid preventiivse eesmärgiga, analüüsib autor tõendamiskoormust ning mittevaralise kahju hüvitise väljamõistmise praktikat ja väljamõistetud hüvitiste suurust.

VÕS § 128 lg 6 kohaselt hõlmab mittevaraline kahju eelkõige kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi. Kuigi au teotamise korral annab mittevaralise kahju hüvitamise regulatsioon kannatanule õiguse nõuda hüvitist, tekib küsimus, mis saab sellest tulust, mille rikkuja on rikkumisega teeninud? Pressideliktide puhul saab väita, et rikkuja rakendab au teotamise tööle oma majandlike huvide edendamiseks. Eeltoodu tõttu on kolmanda peatüki eesmärgiks otsida vastust küsimusele, kas au teotamise korral saaks rikkujalt rikkumiselt saadud tulu alusetu rikastumise sätete alusel välja nõuda. Autorile teadaolevalt ei ole kohtupraktikas ühtegi kaasust, kus au teotamise korral oleks rikkuja vastu esitatud alusetu rikastumise nõuet, sellist võimalust on käsitletud põgusalt üksnes õiguskirjanduses. Eeltoodu tõttu on oluline välja selgitada alusetu rikastumise nõude eeldused au teotamise kontekstis.

Käesoleva töö neljandas peatükis lahendab autor küsimuse, kuidas saab alusetu rikastumise nõuet esitada sooviv isik teada, kas rikkuja on rikkumiselt üldse tulu teeninud ning kui jah, siis kui palju.

Autorile teadaolevalt on varasemalt au teotamisega seonduvalt kaitstud bakalaureuse töid, kuid nendes töödes on põhirõhk olnud au kui kaitstava õigushüve käsitlemise ja au teotamise deliktiõiguslike elementide teoreetilisel analüüsil. Autorile teadaolevalt puuduvad aga teadusööd, mis käsitleks õiguskaitse realiseerimise praktilisi probleeme ning lahendusi.

Magistritöö põhilisteks allikateks on õiguskirjandus, õigusaktid ja kohtupraktika. Õiguskirjandusest on kasutatud nii Eestis avaldatud kui ka rahvusvahelist kirjandust.

Õigusaktidest on kasutatud peamiselt võlaõigusseadust. Töö kõige ulatuslikum osa baseerub kohtulahendite analüüsil, sealjuures on kasutatud ka mitmeid olulisi Inimõiguste Kohtu lahendeid.

Käesolevas magistritöös on kasutatud kombineeritud meetodit. Kohtupraktika analüüsil on kasutatud empiirilist meetodit. Muus osas on töö puhul tegemist kvalitatiivse uuringuga, kuivõrd töös kirjeldatakse uurimisprobleemi teoreetilise analüüsi kaudu. Ühtlasi on töös kasutatud ka süsteemset, teleoloogilist ning kirjeldavat meetodit.

1. AU KUI KAITSTAV ÕIGUSHÜVE

1.1 Au ning selle teotamine

Au ja väarikuse kui individuaalse subjektiivse väärtuse kahjustamise puhul võidakse seda teha nii inimesele antud hinnangutega, temale ja tema kohta öelduga, isiku panemisega au ja väarikust riivavatesse, alandavatesse ehk teotavatesse oludesse kui ka selliste tegudega isiku suhtes, mis pole otse füüsiliselt suunatud tema vastu, kuid mille eesmärk on tema au ja väarikustunde riivamine, tema alandamine, kahjustamine või teotamine.⁹

Heas usus tehtud kriitika, sh ka siis, kui selles on kasutatud teravakeelelist sõnastust, jääb au ja väarikuse kaitsealast välja.¹⁰ Ka Euroopa Inimõiguste kohus on asunud seisukohale, et sõnavabaduse kaitseks on lubatud ka šokeerivad ideed ja liialdused, sest seeläbi tagatakse demokraatlikus ühiskonnas pluralismi ja sallivust.¹¹

Au kahjustamine tähendab inimese reputatsiooni kahjustamist avaliku arvamuse mõjutamise kaudu. Tavaliselt tehakse seda mainet kahjustavate avalike hinnangutega, mis võivad olla edastatud meediakanalite kaudu või mõnel muul üld- ja laiatoimelisel viisil nagu avalik esinemine, trükis või küberruum.¹²

Mõiste "au ja hea nimi" väljendab ühiskonna positiivset hinnangut inimesele kui isiksusele ning inimese enda suhtumist iseendasse (enesehinnang). Üldjuhul hindab ühiskond isiksust tema tegude alusel.¹³ Au teotamise keeld väljendab endas ühiskonnaelu nõuet: pidada isikut väarikaks inimeseks seni, kuni ta oma tegudega ei ole andnud alust tema väarikuses kahelda.¹⁴

Eelnevalt välja toodud Riigikohtu seisukoht tekitab küsimuse, kas juhul, kui isik on andnud põhjust oma väarikuses kahelda, ei olegi tema au teotamine õigusvastane? Ka õiguskirjanduses on tõstatatud küsimus sellest, kas isik saab olla „autu“? Kas näiteks isikut, kes on 3 korda pettuse eest süüdi mõistetud, võiks ajakirjanduses nimetada petiseks ilma, et selline hinnang oleks õigusvastane? Eesti kohtupraktika eeltoodud küsimustele vastust ei anna, kuid siinkohal oleks analoogia korral sobilik tuua näide Inimõiguste Kohtu praktikast.

⁹ Maruste. R. PS kommenteeritud väljaanne. Paragrahv 17 p 3.

¹⁰ *Ibid*, paragrahv 17 p 3.

¹¹ EIKo 33287/10. Sampaia e Paivo de Melo vs Portugal.

¹² Maruste. R. PS kommenteeritud väljaanne. Paragrahv 17 p 3.

¹³ RKTko nr 3-2-1-123-97.

¹⁴ RKTko nr 3-2-1-105-01.

EIK teinud otsuse, kus hagejateks olid kaks endist KGB töötajat, kes sattusid pidevalt piinlikesse olukordadesse, ei saanud täita tööga seotud ülesandeid ning neil oli keelatud erasektorist töötamine.

Euroopa Inimõiguste Kohus asus seisukohale, et isegi juhul, kui isik on töötanud KGB-s, ei anna see alust rikkuda isiku eraelu. Kohus rõhutas maine tähtsust välismaailmaga suhtlemisel, leides, et hagejate minevik mõjutas olulisel määral nende mainet ning märkimisväärselt ka võimalust arendada suhteid teiste isikutega, kahjustades seega hagejate eraelu. Kuna suhted teiste isikutega võivad langeda autonoomse eraelu kontseptsiooni alla ning seda rikkudes võivad tagajärjed olulisel määral mõjutada eraelu nautimist, tuvastas kohus konventsiooni artikli 8¹⁵ rikkumise.¹⁶

Tulles tagasi küsimuse juurde, kas 3 korda petmises süüdi mõistetud isik võiks olla „autu“, saab ühest küljest väita, et selline isik ongi, vähemalt pettustega tegelemise kontekstis, olnud „autu“. Teisest küljest saab aga asuda seisukohale, et kui isik on oma karistuse ära kandnud, on ta sellega ka oma patud ühiskonna ees lunastanud. Lähtudes eeltoodud EIK kaasusest võib asuda pigem seisukohale, et inimese minevikus tehtud teod ei saa õigustada talle oluliste ebamugavuste tekitamist.

Milline au ja hea nime riive on teotamine, on fakti, asjaolude ja hinnangu küsimus ning seda tuleb alati vaadelda üksikjuhtumite kaupa. Oluline tegur kasutatud väljendite ja antud hinnangute teotava iseloomu hindamisel on kontekst ning väitluse aine, ulatus ja ühiskondlik tähendus, milles au ja head nime kahjustavad teod või hinnangud aset leidsid.¹⁷ Põhiseaduse kommenteeritud väljaande autorite hinnangul on teotamise üks olulisi tunnuseid teadlikkus, s.o tahtlik, sihipärane soov kellegi mainet oluliselt kahjustada, ning pahausksus. Pahausksuse üks tunnuseid on teadvalt valede andmete kasutamine ning õigustatud kriitika piiri teadlik ja tarbetu ületamine sooviga teist inimest kahjustada. Teine tunnus on *modus operandi* ehk kasutatava viisi või meetodi häbistav, alandav ja naeruvääristav iseloom.¹⁸

Autor ei saa nõustuda seisukohaga, mille kohaselt on teotamise oluliseks tunnuseks muuhulgas teadlikkus, sest avaldatud andmetel või väärtushinnangute võib olla au teotav

¹⁵ Nimetatud artikli lõige 1 sätestab, et igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning sõnumite saladust.

¹⁶ EIKo 55480/00 ja 59330/00. Sidabras and Dziautas v. Lithuania.

¹⁷ Maruste. R. PS kommenteeritud väljaanne. Paragrahv 17 p 5.

¹⁸ *Ibid*, paragrahv 17 p 5.

iseloom ka siis, kui vastavaid andmeid või väärtushinnanguid ei ole au teotaval viisil esitatud tahtlikult või pahauskselt.

Riigikohus on leidnud, et ebakohased on väärtushinnangud, milliste vulgaarne, inimväarikust alandav ja inimest mõnitav tähendus on mõistlikule lugejale ilmne.¹⁹ Vastavast seisukohast võib järeldada, et au teotamine on võrdeline mõnitamisega ning ebaõiged faktiväited või ebakohased väärtushinnangud ei ole kvalifitseeritavad au teotamisena, kui need otseselt isikut ei mõnita. Autor ei saa sellise seisukohaga nõustuda, kuivõrd vastav käsitus on äärmiselt kitsas. Siiski tuleb nõustub põhiseaduse kommenteeritud väljaande autori seisukohaga, et mitte igasugune end puudutatuna tundmine ei ole veel teotamine – riive kvalifitseerimine teotamisena vajab teatud tugevusmäära.²⁰

Otsustamaks küsimusele üle, kas mingi hinnang on au teotava iseloomuga, tuleb analüüsida vastavat hinnangut ka ajaloolisest ning sotsiaalsest taustast lähtuvalt. Näitena võib siinkohal tuua kaasuse Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast. Avaldajad jagasid 1997.a. Nürnbergis kohaliku haigla ees lendlehti, millel oli teave haiglas läbiviidavate raseduse katkestamiste kohta ning millel muuhulgas oli väljend „enne: Holokaust / täna: beebikaust“. Konkreetselt nimetati ka raseduse katkestamist teostanud arsti nime. Haigla ning arst pöördusid erakriminaalsüüdistusega kohtusse ning avaldajad tunnistati süüdi laimu levitamises. Seejärel pöördusid avaldajad Euroopa Inimõiguste Kohtusse kaebusega konventsiooni artikli 10 rikkumise tuvastamiseks. EIK ei tuvastanud sõnavabaduse riivet ning tõi välja, et raseduse katkestamise võrdlemine Holokaustiga omas erilist tähendust just Saksamaal.²¹

Kuna põhiõiguste ja vabaduste tagamise kohustus lasub riigil, on ka au teotamise korral riigi positiivseks kohustuseks luua efektiivsed kaitseabinõud juhuks, kui kellegi au ja head nime on teotatud. See tähendab esmajoones võimalust pöörduda oma rikutud õiguse kaitseks kohtusse, kasutada kõiki ausa õigusemõistmise garantiisid ning saada kompensatsiooni juhul, kui teotamine on kohtuotsusega tuvastatud.²²

VÕS § 1046 lg 1 kohaselt on isiku au teotamine, muu hulgas ebakohase väärtushinnanguga, isiku nime või kujutise õigustamatu kasutamine, eraelu puutumatus või muu isikliku õiguse

¹⁹ RKTko 3-2-1-43-09.

²⁰ Maruste. R. PS kommenteeritud väljaanne. Paragrahv 17 p 5.

²¹ EIKo 397/07 ja 2322/07. Hoffer and Annen v. Germany.

²² Maruste. R. PS kommenteeritud väljaanne. Paragrahv 17 p 5.

rikkumine on õigusvastane, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. VÕS § 1047 lg 2 kohaselt loetakse teise isiku au teotava või teisele isikule majanduslikult kahjuliku asjaolu avaldamine õigusvastaseks, kui avaldaja ei tõenda, et avaldatud asjaolu vastab tegelikkusele. Tuginedes eeltoodule saab väita, et au saab teotada nii ebakohase väärtushinnangu kui ka tegelikkusele mittevastava asjaolu avaldamisega. Siinjuures on oluline ka välja tuua, et kohtupraktikas käsitletakse sellised mõisted nagu "asjaolu", "andmed" ja "faktid" samatähenduslikena.

Faktiväite ning väärtushinnangu erinevus seisneb asjaolus, et faktiväide on põhimõtteliselt kontrollitav, selle tõesus ja väärus on kohtumenetluses tõendatav. Väärtushinnanguks ehk väärtusotsuseks saab pidada aga sellist hinnangut, mis oma sisu või vormi tõttu võib olla konkreetsetes kultuurikeskkonnas halvustava tähendusega. Väärtushinnangut on küll võimalik põhjendada, mitte aga tõendada selle sisu tõesust või väärust, kuna väärtushinnang ei sisalda andmeid.²³

1.2 Au kahjustamine tõe vastu vastava faktiväitega

Kuigi eelnevalt on välja toodud, et maine kahjustamine saab toimuda nii ebakohase väärtushinnangu kui ka ebaõige faktiväitega, on õiguslik olukord siiski keerulisem. Nimelt on praktikas asunud seisukohale, et ka tõe vastu vastav faktiväide võib olla au teotava iseloomuga.

Riigikohus on selgitanud, et au ja head nime kahjustav on mis tahes viisil ja vormis levitatav informatsioon, mis sisaldab või mis võimaldab halvustava tähendusega hinnanguid. Faktiväide ei sisalda hinnanguid, vaid fakte, kuid faktiväide võib olla isiku au teotav selle tõttu, et see võimaldab isiku "väärtustamist" negatiivse hinnanguga.²⁴ Ka Riigikohtu halduskolleegium on jõudnud järeldusele, et juhul, kui õiguspärased faktiväited on esitatud kujul, mis võimaldavad halvustavate hinnangute tegemist, on ka sellised viisil võimalik isiku ja head nime teotada.²⁵

Samuti võivad väärtushinnangute eelduseks olevad faktiväited olla küll õiged, kuid ka väärtushinnangute andmises peab hinnangu andja arvestama väärtushinnangu tulenemist faktiväitest.²⁶ Kuigi šokeerivad avaldused võivad olla lubatavad demokraatlikus ühiskonnas

²³ RKTko nr 3-2-1-5-07 ning EIKo 26985/95 Jerusalem v. Austria.

²⁴ RKTko nr 3-2-1-83-10.

²⁵ RKHKo 3-2-1-3-12.

²⁶ EIKo 41205/98. Tammer vs Eesti.

selleks, et meedia saaks täita „avaliku valvekoera” rolli, peab ka hinnangute puhul eksisteerima väidete esitamiseks piisav faktiline baas.²⁷ Siinkohal on sobilik tuua näide Inimõiguste Kohtu kaasusest, kus ajaleht avaldas artikli, milles viidati isiku seostele KGB-ga ning väideti, et tema akadeemiline karjäär sai võimalikuks koostöö tõttu julgeolekuorganitega. Kohtus leidis, et väide isiku koostööst KGB-ga ei ole mitte ajakirjaniku hinnang, vaid faktiväide. Selline väidet artiklis ega ka kohtumenetluses tõendamist ei leidnud. Seega asus Inimõiguste Kohus seisukohale, et ajakirjanik ega ajaleht ei tegutsenud heauskselt, sest väidet isiku koostööst võõrriigi julgeolekuteenistusega ei saa pidada n.ö provotseerivaks väiteks.²⁸ Lisaks eeltoodule on Inimõiguste Kohus ka leidnud, et kui väärtushinnangul puudub igasugune faktiline alus, võib väärtushinnang olla liigne.²⁹

Tuginedes eeltoodule, saab väita, et tulenevalt faktiväidete esitamise viisist ja kontekstist võivad need endast kujutada ka mainet kahjustavat väärtushinnangut. Isiku au teotamine väärtushinnanguga on VÕS § 1046 lg 1 järgi õigusvastane, kui väärtushinnang on ebakohane. Väärtushinnangu ebakohasus võib olla tingitud selle põhjendamatuses, st sellest, et avaldaja on oma negatiivse hinnangu kujundanud kas ebaõigete faktide alusel, asjaolusid selgitamata või ilmselgelt meelevaldselt, arvestamata faktilisi asjaolusid või nende puudumist. Väärtushinnangu ebakohasus võib ilmneda ka ebasündsast väljendusviisist.³⁰

Riigikohus on selgitanud, et faktiväiteid tuleb võtta sellisena, nagu need on, st kohus peab vaidluse korral tuvastama, mida kostja mõistliku inimese arusaama järgi üldsusele avaldas. Sama kehtib kolleegiumi arvates ka juhul, kui kohus tuvastab faktide esitamise viisist või kontekstist tulenevalt, kas kostja on lisaks faktiväidetele avaldanud ka väärtushinnangu ja kas see väärtushinnang on hageja mainet kahjustav.³¹

Riigikohus on lahendanud kaasust, mida saab pidada väga heaks näiteks selle kohta, kuidõrd keeruline on faktiväite ning väärtushinnangu piiritlemine ning faktiväitest ebakohase väärtushinnangu tuletamine. Nimetatud kaasuse asjaolud oli kokkuvõttes järgmised. Kostjal oli võlgniku vastu rahaline nõue. Kostja paigaldas Tallinnas elava liiklusega tänavate ristmikule plakati, millel oli märgitud, et avaldatakse "isikute nimed, kes ei täida kohustusi nõuetekohaselt". Plakatil oli suurelt paragrahvi sümbol "§" ning palitut, kaabut ja musta

²⁷ EIKo 15601/02. Kuliś v. Poland.

²⁸ EIKo 20928/05. Petrenco v. Moldova.

²⁹ EIKo 15601/02. Kuliś v. Poland.

³⁰ RKTko nr 3-2-1-67-10.

³¹ *Ibid.*

kinnast kandva mehe kujutis, kes hoiab silme ees suurt luupi. Plakatil oli märgitud ka võlgniku nimi ja "seotud isikutena" hageja, kes oli sel ajal võlgniku juhatuse liige. Hagejal oli võlgniku esindamisel üksnes piiratud esindusõigus ning tal puudus õigus käsutada võlgniku arvelduskontot. Nimetatud plakatit kajastati ka meedias ning ajakirjanduses avaldatu põhjal lähtus kostja sellest, et üles riputatakse kõige jultunumad kliendid, kellega ei ole ühendust saadud, et võla tasumises kokku leppida.³² Kõik plakatil avaldatud andmed olid iseenesest õiged. Hageja nõudis mittevaralise kahju hüvitamist, leides, et tema au on teotatud.

Riigikohus piiritles vaidluse eseme, märkides, et pooled vaidlevad selle üle, kas kostja on avaldanud hageja kohta üksnes faktiväiteid või on ta faktiväidete esitamise viisi ja konteksti kaudu avaldanud hageja kohta ka negatiivse väärtushinnangu. Riigikohus leidis, et avaldatud väited olid faktiväited, mille tõesus ei olnud vaidluse all.³³ Nimetatud otsusele esitas üks Riigikohtu kohtunik eriarvamuse. Eriarvamuses ei nõustunud kohtunik Riigikohtu seisukohaga, et avaldatud oli üksnes faktiväiteid mitte väärtushinnangud, sest isikusse puutuvad faktid ei saa olla täiesti väärtusvabad, s.o absoluutselt neutraalsed, mis ei võimalda isiku kohta mingeid väärtushinnanguid. Kohtunik asus seisukohale et plakati informatsiooni sõnum oli väärtushinnanguna hagejat häbistav, kuna kogu plakatil olev informatsiooni võimaldas esitamise viisist tulenevalt teha hageja kohta negatiivseid järeldusi.³⁴

Lisaks eelnevalt käsitletud faktiväite ning väärtushinnangu piiritlemise probleemidele ning faktiväitest väärtushinnangute tuletamise võimalikkusele, saab asuda ka seisukohale, et avaldatud andmed võivad sisaldada üheaegselt nii faktiväiteid kui ka väärtushinnanguid. Näitena võib siinkohal tuua kaasuse Riigikohtu praktikast, kus kostja avaldas lauses, et *"Teie, tulles koosolekule hunniku volitustega, osutudes enamuses olevaks, sundisite meid tasuma osamaksu kaks miljonit krooni"*. Riigikohus leidis, et nimetatud lauses oli faktiväiteks see, et isik tuli mingile kostjale teadaolevale korteriühistu liikmete üldkoosolekule mitme isiku käest saadud volitustega ja sai sellise tegevusega häälteenamuse tema soovitud otsustele, ning väärtushinnanguks see, et kostja kirjeldatud tegevus on hinnatav kostja jt korteriühistu liikmete sundimisena tasuma osamaksu.³⁵

Sarnaselt eeltooduga oli Riigikohtus vaidlus, kus vaidluse esemeks oli muuhulgas asjaolu, kas lause: *„See on absurdne, et Tallinna linna poolt PBK-lt tellitud kolme venekeelse saate*

³² RKTko nr 3-2-1-67-10

³³ *Ibid.*

³⁴ RKTko nr 3-2-1-67-10. Kohtunik J. Luige eriarvamus.

³⁵ RKTko nr 3-2-1-161-05.

maksumus ulatub ligi poole miljoni euroni. Selge on, et sellise summa eest ei tellitud pelgalt saateid, vaid maksti kinni ka kanalil jooksvad Keskerakonna reklaamid" on faktiväide või väärtushinnang. Hageja leidis, et tegemist on faktiväitega ning nõudis ebaõigete andmete ümberlükkamist. Nii maa- kui ka ringkonnakohus käsitlesid nimetatud lauset aga väärtushinnanguna. Riigikohus asus seisukohale, et vaidlusalune lause sisaldab nii faktiväidet kui ka väärtushinnangut.³⁶

Tuginedes eeltoodule on selge, et faktiväite ning väärtushinnangu piiritlemine on oluline kohase õiguskaitsevahendi valikul. Nimelt sätestab VÕS § 1047 lg 4 et ebaõigete andmete avaldamise korral võib kannatanu andmete avaldamise eest vastutavalt isikult nõuda andmete ümberlükkamist või paranduse avaldamist avaldaja kulul, sõltumata sellest, kas andmete avaldamine oli õigusvastane. Väärtushinnangu tõesust ega tõeväärtus pole aga kontrollitavad, seega ei saa väärtushinnangu ümberlükkamist nõuda. Kohtulahendeid analüüsid on autor näinud sageli olukorda³⁷, kus hageja nõuab faktiväite ümberlükkamist, kuigi tegelikkuses on esitatud andmete puhul tegu hoopis väärtushinnanguga.

1.3 Au teotamise õigusvastasus

Kui isiku au on teotatud, on tal õigus nõuda mittevaralise kahju hüvitamist VÕS § 1043 ja § 134 lg 2 alusel. Delikti üldkoosseisu alusel esitatava nõude puhul tuleb kontrollida, kas isik, kelle vastu nõuet esitada soovitakse, on oma süülise õigusvastase teoga põhjustanud kannatanule kahju. Nõude eelduste kontrollimisel tuleb seega tuvastada, kas ja milline tegu on põhjustanud kannatanul kahju tekkimise (objektiivne teokoosseis) ja kas selline tegu on õigusvastane. Õigusvastase teo tuvastamisel eeldatakse, et teo toime pannud isikul esineb süü, kontrollida tuleb süüd välistavate asjaolude puudumist.

VÕS § 1046 lg 1 sätestab, et isiku au teotamine, muu hulgas ebakohase väärtushinnanguga, isiku nime või kujutise õigustamatu kasutamine, eraelu puutumatus või muu isikliku õiguse rikkumine on õigusvastane, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb arvestada rikkumise liiki, põhjust ja ajendit, samuti suhet rikkumisega taotletud eesmärgi ja rikkumise raskuse vahel. VÕS § 1046 lg 2 kohaselt ei ole isikliku õiguse rikkumine õigusvastane, kui rikkumine on õigustatud, arvestades muid seadusega kaitstud

³⁶ RKTko nr 3-2-1-166-12.

³⁷ TMKo 25.03.2013 nr 2-12-14995.

hüvesid ja kolmandate isikute või avalikkuse huve. Õigusvastasuse tuvastamisel tuleb sellisel juhul lähtuda erinevate kaitstud hüvede ja huvide võrdlevast hindamisest.

VÕS § 1047 lg 1 sätestab, et isiklike õiguste rikkumine või isiku majandus- või kutsetegevusse sekkumine isiku või tema tegevuse kohta ebaõigete andmete avaldamise või faktilist laadi andmete mittetäieliku või eksitava avaldamisega on õigusvastane, kui avaldaja ei tõenda, et ta ei teadnud avaldamisel andmete ebaõigsusest või mittetäielikkusest ega pidanudki sellest teadma. VÕS § 1047 lg 2 kohaselt ei loeta teise isiku au teotava või teisele isikule majanduslikult kahjuliku asjaolu avaldamist õigusvastaseks, kui avaldaja ei tõenda, et avaldatud asjaolu vastab tegelikkusele. VÕS § 1047 lg 3 sätestab, et hoolimata käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatust, ei loeta andmete või asjaolu avaldamist õigusvastaseks, kui avaldajal või isikul, kellele asjaolu avaldati, oli avaldamise suhtes õigustatud huvi ning avaldaja kontrollis andmeid või asjaolu põhjalikkusega, mis vastab võimaliku rikkumise raskusele.

Au teotamise ebakohase väärtushinnangu ja au teotava faktiväite avaldamise õigusvastasuse tunnused on erinevad. Au teotava väärtushinnangu õigusvastasus tuleneb selle ebakohasusest, avaldamise asjaoludest ning erihuvide kaalumisest (VÕS § 1046 lg-d 1 ja 2), seevastu au teotava faktiväite õigusvastasus tuleneb eelkõige avaldatud faktiväite tõele mittevastavusest ning avaldaja hoolikusest faktide kontrollimisel (VÕS § 1047 lg-d 2 ja 3). Isiklike õiguste rikkumise õigusvastasuse kindlakstegemine tähendab väärtusotsustust VÕS § 1046 lg-te 1 ja 2 järgi. Juhul kui isikliku õiguse rikkumine sisaldab ebaõigete väidete avaldamist, tuleb õigusvastasuse kindlakstegemiseks lisaks kohaldada VÕS § 1047 lg-d 1-3.³⁸

Oluline on ka välja tuua, et seaduse mõtte kohaselt peaks kaitstud olema ka surnud isiku isiklikud õigused. Nimelt on Riigikohus asunud seisukohale, et kuigi seaduses ei ole otsesõnu sätestatud surnud isiku isiklike õiguste kaitsmise võimalust, ei ole see erandlikel asjaoludel välistatud, arvestades põhiseaduse §-s 17 sätestatud keeldu teotada isiku au ja head nime.³⁹

Riigikohus on kahel korral lahendanud vaidlust selle kohta, kas võlaandmete ning nendega kaasnevate väärtushinnangute avaldamine on õigusvastane või mitte. Kohus on mõlemal korral asunud seisukohale, et võlaandmete avalikustamisel sooviga saada võlgnikult kätte tasumata võlg (surveabinõuna) võib avaldada võlgniku kohta ka kohaseid väärtushinnanguid,

³⁸ RKTko asjas nr 3-2-1-104-09.

³⁹ *Ibid.*

eeldusel et võlgnik on tegelikult kostjale võlgu ja võlgnikule on vähemalt üldjuhul enne võla tasumise kohustust meelde tuletatud, avaldamisel on järgitud sündsuse piire ega ole vastuollu mindud heade kommetega.⁴⁰ Seega lubab seadus põhimõtteliselt avaldada võlaandmeid kuid tingimusel, et need ei sisalda ebakohaseid väärtushinnanguid.⁴¹

⁴⁰ RKTko nr 3-2-1-67-10.

⁴¹ RKTko nr 3-2-1-80-13.

2. MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMINE

2.1 Mittevaralise kahju hüvitamise aluseks olevad asjaolud

Põhiseaduse § 25 kohaselt on igaühel õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele. Nimetatud säte ei tähenda üksnes menetluslikku garantiid, vaid nõuab lisaks ka seda, et seadusandja näeks ette materiaalõiguslikud alusel rikkumise heastamise taotlemiseks. Riigi kõrval on põhiõigus kahju hüvitamise kohustusele kohaldatav ka kahju tekitajale.⁴²

VÕS § 128 lg 3 sätestab, et mittevaraline kahju hõlmab eelkõige kahjustatud isiku füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi.⁴³ Näiteks võib ebakohaseid väärtushinnanguid sisaldanud artikli avaldamine tuua kaasa õigustamatuid kannatusi ning psüühilise heaolu languse, seega on mõistlikus suuruses hüvitise määramine õigustatud.⁴⁴ Samas ei hõlma mittevaraline kahju ainult füüsilist ja hingelist valu ning kannatusi. Nimelt on Riigikohus asunud seisukohale, et mittevaraline kahju võib seisneda ka elukvaliteedi languses⁴⁵ või põhjendatult loodetud heaolu loomise võimaluse kaotuses.⁴⁶ Ühtlasi sätestab seadus ka mittevaralise kahju hüvitamise erisuses. Nimelt arvestatakse VÕS § 134 lg 5 kohaselt mittevaralise kahju hüvitise määramisel rikkumise raskust ja ulatust ning kahju tekitaja käitumist ja suhtumist kahjustatud isikusse pärast rikkumist.

Kui varaline kahju hüvitatakse vastavalt võlaõigusseaduses sätestatud tingimustel ja korrale, siis mittevaralise kahju puhul puuduvad objektiivsed kriteeriumid, mis võimaldaks kahju täpset suurust kindlaks määrata.⁴⁷ Ühtlasi on oluline välja tuua, et erinevalt varalise kahju hüvitamisest ei kannata mittevaralise kahju hüvitamine ainult hüvitamisfunktsiooni.⁴⁸ Mittevaralise kahju hüvitamise kohustus väljendab ka ühiskonna hukkamõistu rikkuja õigusvastasele teole ja on leevenduseks kannatanule, talle isikliku õiguse rikkumisega tekitatud ülekohtu eest.⁴⁹

⁴² Pilving, I. Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. Paragrahv 25, p 1.1.

⁴³ RKTko nr 3-2-1-80-13.

⁴⁴ RKTko nr 3-2-1-138-02.

⁴⁵ RKTko nr 3-2-1-1-01 ja RKTko asjas nr 3-2-1-144-00.

⁴⁶ RKTko nr 3-2-1-111-96 ja RKTko asjas nr 3-2-1-144-00.

⁴⁷ RKTko nr 3-2-1-1-01.

⁴⁸ Varul. P jt. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2006, lk 472.

⁴⁹ RKTko nr 3-2-1-105-01.

Riigikohus on leidnud, et au teotamisest tuleneva õiguse kaitseks esitatud hagi lahendamisel tuleb kohtul silmas pidada, et mittevaralise kahju mõistel on kaks väärtushinnangulist aspekti: isiklik ja ühiskondlik. Isiklikust aspektist on mittevaraliseks kahjuks isikule põhjustatud õigustamatud kannatused, mille olemasolu eeldatakse ning see kahju loetakse hüvitatuks rikutud õiguse (õigus heale nimele ja lugupidamisele) kaitsega. Ühiskondlikust aspektist väljendab mittevaraline kahju ühiskonna hukkamõistu rikkuja õigusvastasele teole ja on leevenduseks kannatanule, talle isikliku õiguse rikkumisega tekitatud ülekohtu eest. Selles tähenduses kuulub kahju hüvitamisele rahalise hüvitisena.⁵⁰

Saksamaal laialdaselt aktsepteeritud arusaama kohaselt on isiklike õiguste rikkumise ning sellega kaasneva kahju korral õigustatud, et mittevaralise kahju hüvitise eesmärgiks on ka kahjustatud isiku negatiivsete emotsioonide, kättemaksusoovi ning karistamise iha rahuldamine. Kuivõrd tsiviilõiguslikke rikkumiste tagajärjeks ei saa aga olla karistus, on eeltoodud arusaamal põhinev teooria ning kohtupraktika sattunud olulise kriitika alla. Seega, kuigi teoreetiliselt aktsepteeritakse teooriat, mille kohaselt võib hüvitise preventiivne eesmärk väljenduda kahjustatud isiku emotsioonide rahuldamisest, siis praktikas ollakse tõrjuva kahjuhüvitise kontseptsiooni suhtes siiski negatiivselt meelestatud.⁵¹

Mittevaralist kahju võib käsitleda ka kui välisest sekkumisest tingitud heaolu langust, sekkumise järgnevaid emotsionaalseid emotsioone (viha, pahameel, hirm, kurbus) mida inimene tajub valu ja kannatusena.⁵² Mittevaralise kahjuna ei ole aga käsitatavad lennuõnnetuse järel tekkinud majanduslikud probleemid eraelus ja äritegevuses.⁵³

Rahaliselt hüvitamisele kuuluva mittevaralise kahju suuruse otsustab kohus VÕS § 127 lg 6 ja TsMS § 233 lg 1 kohaselt diskretsiooni alusel.⁵⁴ Riigikohus on oma praktikas korduvalt rõhutanud, et mittevaralise kahju rahalisel hüvitamisel tuleb järgida põhimõtet, et mittevaralise kahju eest mõistliku rahasumma väljamõistmisel arvestab kohus, sõltumata poolte taotlustest, rikkumise laadi ja raskust, rikkuja süüd ning selle astet, poolte majanduslikku olukorda, kannatanu enda osa kahju tekkimises jt asjaolusid, millega arvestamata jätmise võiks kaasa tuua ebaõiglase hüvitise määramise.⁵⁵ Eeltoodu ei tähenda

⁵⁰ RKTko nr 3-2-1-105-01.

⁵¹ U. Magnus. Germany. Principles of European Tort Law. Unification of Tort Law: Damages. European Centre of Tort and Insurance Law. Volume 5. 2001, lk 89-90.

⁵² RKTko nr 3-2-1-18-13. Kohtunik J. Luige eriarvamus.

⁵³ RKTko nr 3-2-1-51-05.

⁵⁴ RKTko nr 3-2-1-83-10; RKTko nr 3-2-1-152-09.

⁵⁵ RKTko nr 3-2-1-152-09; RKTko nr 3-2-1-81-5; RKTko nr 3-2-1-85-08.

aga seda, et kohus peaks omal algatusel koguma tõendeid hüvitise suurust mõjutada võivate asjaolude kohta.⁵⁶

Mõnevõrra huvitavama mittevaralise kahju hüvitamise regulatsiooni võib aga leida Austria õigusest. Nimelt on Austria tsiviilkoodeksi § 1330 kohaselt isikul, keda solvati, õigus nõuda samata jäänud tulu hüvitamist.⁵⁷ Seega piirab AGBG au teotamisest tuleneva kahju hüvitamise nõude sõnaselgelt üksnes varalise kahju hüvitamise ehk sissetulekuute vähenemise tõttu tekkinud kahju hüvitamise nõudega. Samas, kui au teotamine on toimunud meedias, võimaldab meediaseadus nõuda meediaettevõttelt ka mittevaralise kahju hüvitamist. Meediaseaduse kolmanda jao § 6 piirab mittevaralise kahju hüvitise suurust, sätestades selle maksimaalseks määraks 20 000 eurot, kuid laimu või laimust tingitud erakordse tagajärje korral on hüvitise määr kõrgem, kuni 50 000 eurot.⁵⁸ Kahju hüvitise suurus sõltub rikkumise ulatusest ning au teotavate andmete avaldamise mõjust, sealjuures arvestatakse ka meediaettevõtte tüüpi ning ettevõtte käivet.⁵⁹

2.2 Hüvitise suurust mõjutavad asjaolud

Autori hinnangul vaja välja selgitada, kuidas arvutavad kohtud mittevaralise kahju korral kahju hüvitise suurust, kuivõrd mõiste „mõistlik rahasumma“ või „õiglane hüvitis“ on äärmiselt üldise tähendusega.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt on hüvitise suuruse arvutamisel juhtivaks printsiibiks võrdsuse printsiip, mis hõlmab endas nii paindlikkust, objektiivset kaalutlust, kui ka seda, mis on õiglane ja mõistlik arvestades juhtumi kõiki asjaolusid, mitte ainult hageja seisukohta. Mittevaralise kahju korral tuleb arvestada sellega, et mittevaraline kahju on tekkinud mingi inimõiguse rikkumise tõttu ning inimõiguste rikkumist saab käsitleda kui „rikkumist kõige kõrgemal tasemel“. Sellegipoolest määrab kohus vaid sellise hüvitise, mis on õiglane kõiki konkreetseid asjaolusid arvestades, mistõttu tuleb igat juhtumit vaadelda

⁵⁶ RKTko nr 3-2-1-81-05.

⁵⁷ Das Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch. Austria tsiviilseadustik. Kättesaadav internetis: http://comparativelaw.weebly.com/uploads/9/0/2/8/9028148/general_civil_code.pdf (12.01.2016).

⁵⁸ Federal Act dated 12th June 1981 on the Press and other Publication Media (Media Act – MedienG). Austria meediaseadus. Kättesaadav internetis: http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1981_314/ERV_1981_314.pdf

⁵⁹ Kozil. H. Damages under Austria Law. Principles of European Tort Law. Unification of Tort Law: Damages. European Centre of Tort and Insurance Law. Volume 5. 2001, lk 12.

eraldiseisvana.⁶⁰ Täiendavalt peab Inimõiguste Kohus arvestama õiglase hüvitise määramisel ka kohaliku kohtupraktikaga, kuid eelnev pole Inimõiguste Kohtule siduv.⁶¹ Viimaseks peab kohus hindama, mis on õiglase arvestades konkreetse juhtumi asjaolusid ja tõendeid. Kahjutasu suurus peaks väljendama rikkumise raskust.⁶²

Eeltoodust tulenevalt ning ka Eesti õigusteooria ja kohtupraktika kohaselt on hüvitise suuruse määramisel keskne tähtsus rikkumise raskusel, mis tekitab omakorda küsimuse sellest, kuidas hinnata rikkumise raskust? Õiguskirjanduse kohaselt sõltub rikkumise raskus selle tagajärgedest ja selle kestusest. Rikkumine ise on raskusastme määramisel oluline.⁶³ Riigikohus on selgitanud, et hüvitise suuruse määramisel tuleb arvestada ka rikkumise intensiivsust ja kestust.⁶⁴

Ka Saksamaa tsiviilõiguses arvestatakse hüvitise suuruse määramisel rikkumise raskust ja kestvust, rikkuja süü astet ning mõlema osapoolle majandusliku positsiooni, au teotamise korral on kesksel kohal rikkumise raskus, rikkuja süü ning preventiivsed kaalutlused. Saksamaal on au teotamise korral kahju hüvitised võrreldes muude mittevaralise kahju juhtudega, suhteliselt kõrged.⁶⁵

Riigikohus on asunud seisukohale, et seaduse järgi erinevad mittevaralise kahju hüvitamise juhtumid "reastatud", lähtudes mittevaralise kahju tekkimise eeldatavast tõenäosusest ja kahju hüvitamise aluseks oleva rikkumise intensiivsusest. Olulisimaks mittevaralise kahju hüvitamise juhtumiks on VÕS § 130 lg 2, mille kohaselt tuleb mittevaralise kahju hüvitamiseks maksta kannatanule alati välja mõistlik rahaline hüvitis, kui kannatanule tekitati kehavigastus või kahjustati tema tervist. Muudel juhtudel nägi VÕS § 134 ette⁶⁶, et mittevaraline kahju hüvitatakse täiendavaid kriteeriumeid arvestades. Selline õigushüvede "gradatsioon" väljendab mh erinevate õigushüvede erinevat hindamist ka rahalises mõttes, st juhtudel, kui mittevaralise kahju hüvitamine on ette nähtud piiranguteta (st isikukahju

⁶⁰ Altwicker-Hämori. S, Altwicker. T, Peters. A. Measuring Violations of Human Rights An Empirical Analysis of Awards in Respect of Non-Pecuniary Damage under the European Convention on Human Rights (edaspidi measuring Violations of Human Rights).16.07.2015, lk 16. Kättesaadav internetis: http://www.mpil.de/files/pdf4/Quant_Human_Rights.pdf (14.02.2016).

⁶¹ Just Satisfaction claims. Rules of court 01.01.2016. Practice directions, lk 1. Kättesaadav internetis: http://www.echr.coe.int/Documents/PD_satisfaction_claims_ENG.pdf (23.01.2016).

⁶² Measuring Violations of Human Rights, lk 19.

⁶³ Ibid, lk 19.

⁶⁴ RKTko nr 3-2-1-19-08.

⁶⁵ U. Magnus. Germany. Principles of European Tort Law. Volume 5. Unification of Tort Law: Damages. European Centre of Tort and Insurance Law, 2001, lk 96.

⁶⁶ Võlaõigusseaduse § 134 regulatsioon enne muudatust.

tekitamise juhud), peaks ka väljamõistetavad hüvitised olema üldjuhul suuremad kui juhtudel, kui mittevaralise kahju hüvitamine on piiratud. Küll tuleb VÕS § 130 lg 2 puhul hüvitise kui valuraha suuruse määramisel arvestada erineva isikukahju (nt erineva tervisekahjustuse) tekkimisel selle tagajärgi kannatanule, st tema eeldatavat "valu suurust".⁶⁷

Eeltoodud Riigikohtu lahendile on tuginenud ka madalama astme kohtud. Näiteks on Tartu Maakohus tsiviilasjas nr 2-07-35604 viidanud õigushüvede "gradatsioonile" ning võtnud hüvitise suuruse määramisel arvesse ka varasema kohtupraktika. Kohtuotsuses on selgitatud, et õiguskirjanduses on kohtupraktika üldistamisest tehtud järeldus, et kergemate tervisekahjustuste puhul jäävad hüvitised reeglina vahemikku 10 000 - 30 000 krooni ja raskemate tervisekahjustuste korral vahemikku 100 000- 300 000 krooni. Neil asjaoludel peaksid hüvitised muudel asjaoludel tekitatud mittevaralise kahju eest olema reeglina väiksemad, so alla 10 000 krooni. Kohus võttis arvesse, et hageja ei esitanud tõendeid erilise hingelise valu ja kannatuste esinemise kohta. Seega pidas kohus mõistlikuks hüvitiseks 5 000 krooni.⁶⁸

Autori hinnangul on oluline märkida, et „gradatsiooni“ puudutavad lahendid on tehtud enne VÕS § 134 muudatust. VÕS § 134 muudatusega tunnistati ka VÕS § 130 lg 2 kehtetuks. Kuna 31.12.2010 redaktsiooni kohaselt pole ka mittevaralise kahju hüvitamine au teotamise korral enam „piiratud“, võiks asuda seisukohale, et käesoleval hetkel ei ole põhjendatud isikuõiguste rikkumise juhtude käsitlemine „madalamal astmel“ olevate õigushüvedena.

Teiseks sõltub Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas kahjutasu suurus ka kohalikest majanduslikest tingimustest. See määrab hinnataseme, millega peaks hüvitise määramisel arvestama. Esiialgu tundub selline arvutamine ebaõiglane. Miks peaks au teotamisele Saksamaal kaasnema suurem hüvitis kui Bulgaarias, seda eriti olukorras, kus kehtib võrduse printsiip, mille kohaselt peaks sarnastes olukordades mittevaralise kahjuhüvitis jääma samasse suurusjärku, kuna see tagab isikute võrdse kohtlemise. Siinkohal on oluline välja tuua, et võrduse printsiip ei nõua identseid, vaid asjakohaseid meetmeid. See, et hüvitist arvestatakse vastavalt riigi majanduslikule seisule, loob õigusselguse ning tagab kannatanute võrdse kohtlemise riigiti.⁶⁹

⁶⁷ RKTko nr 3-2-1-19-08.

⁶⁸ TMko 19.12.2008 nr 2-07-35604.

⁶⁹ Measuring Violations of Human Rights, lk 20-21.

Analoogsele seisukohale on jõudnud ka Riigikohus, märkides, et mittevaralise kahju rahalisel hüvitamisel ei või arvestada kannatanu rahvuse ega tema elukohariigi elatustasemega, kuna see on vastuolus mittevaralise kahju hüvitamise põhimõtetega, varasema kohtupraktikaga ja PS §-ga 12, mille järgi on kõik isikud seaduse ees võrdsed ning kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.⁷⁰

Kolmandaks võetakse Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas arvesse ka varasemalt väljamõistetud hüvitise suurust. Kohus on hakanud looma tabelit varasemalt välja mõistetud hüvitistest, avaldades keskmiseid hüvitise summasid, mis on liigitatud vastavalt õiguse rikkumisele ja selle rikkumise raskusastmele. Eeltoodu peaks tagama ühtlasi ka õigusselguse. Nimetatud tabelit pole Inimõiguste Kohus aga veel avaldanud.⁷¹

Ka Riigikohtu tsiviilkolleegium on korduvalt asunud seisukohale, et mittevaralise kahju suurus väljendub kohtu hinnangus, mille kujundamisel kohus juhindub õiguse üldpõhimõtetest, ühiskonna üldise heaolu tasemest ning kohtupraktikast.⁷² Täiendavalt on tsiviilkolleegium ka rõhutanud, et üldise võrdsuspõhiõiguse tagamiseks ja kohtusüsteemi autoriteedi säilitamiseks peavad väljamõistetava kahjuhüvitised olema sarnastel asjaoludel võrreldavad.⁷³

VÕS § 134 lg 5 sätestab, et mittevaralise kahju hüvitise määramisel arvestatakse rikkumise raskust ja ulatust ning kahju tekitaja käitumist ja suhtumist kahjustatud isikusse pärast rikkumist. Ka alapeatüki kokkuvõtteks saab välja tuua, et hüvitise suuruse määramisel on keskse tähtsusega rikkumise raksus, mis sõltub rikkumise tagajärgedest, kestvusest ning intensiivsusest. Täiendavalt tuleb hüvitise suuruse määramisel arvesse võtta ühiskondlik heaolu taset ning varasemat kohtupraktikat. Tuginedes eeltoodule ning juhindudes käesoleva töö eesmärkidest, on autori hinnangul oluline esmalt välja selgitada, milliseid rikkumisi peetakse kohtupraktikas rasketeks. Teiseks on vaja analüüsida, millisel määral arvestatakse hüvitise määramisel varasemat kohtupraktikat.

Riigikohus on selgitanud, et kohtunik saab hinnata üksnes neid asjaolusid, mis on talle tajutavad. Sellisteks asjaoludeks on isiku au teotamisel selle vorm (kirjas, pildis jne), ulatus

⁷⁰ RKTko asjas nr 3-2-1-51-05.

⁷¹ Measuring Violations of Human Rights, lk 22.

⁷² RKTko nr 3-2-1-1-01.

⁷³ RKTko nr 3-2-1-80-13.

(piiratud või piiramatu leviga teabeallikas), iseloom (teabe sisu, selle esitamise viis, eesmärk ja motiiv) ning muud rikkumisega seonduvad olulised asjaolud. Need on seega asjaolud, millele peab rajanema hageja mittevaralise kahju hüvitise nõue.⁷⁴

Ka mitmetes kohtulahendites, mis käsitlevad au teotamist, on hageja rikkumist ja selle ulatust põhjendanud sellega, kas au teotavad väärtushinnangud/andmed avaldati vaid paberväljaandes või ka online väljaandes. On ka välja toodud, kas rikkumise aluseks olevad asjaolud avaldati lisaks eesti keelsele ajalehele ka vene keelses ajalehes. Täiendavalt on rikkumise ulatust põhjustatud avaldatud artikli juures olevate kommentaaride arvuga. Lisaks on ka välja toodud, milline on konkreetse väljaande lugejate arv või kui palju oli konkreetsel telereportaazil vastaval päeval vaatajaid. Eelneva näitlikustamiseks toob autor välja mõned näited kohtupraktikast.

Autor on kohtulahendeid analüüsid avastanud, et on mitmed lahendeid, kus hagejaks on olnud korteriühistu esimees (esinaine) või juhatuse liige ning au teotamine on toimunud korteriühistu koosolekul. Nendel juhtudel on au teotamisest tulenevat mittevaralise kahju hüvitamise vajadust põhjustatud peamiselt sellega, et korteriühistus juhtival positsioonil tegutseva hageja usaldust ning autoriteeti teiste ühistu liikme ees on õõnestanud. Näiteks lahendas maakohus kaasust, kus hagejaks oli korteriühistu esimees, keda oli ühistu koosolekul nimetatud vargaks, samuti väideti, et ta on rikkunud ühistu põhikirja, seadusi ja tekitanud ühistule suure materiaalse kahju. Kohus tuvastas, et kostja on korduvalt esimehe au teotanud, seda tunnistas ka kostja ise. Sellegipoolest ei pidanud kohus vajalikuks mittevaralise kahju hüvitamist. Kohus leidis, et hageja on ise kaasa aidanud oma käitumisega kostja ägeda reaktsiooni põhjustamisele, mis VÕS § 134 lg 2 ja § 139 lg 1 sätteid koostoimes kohaldades välistab mittevaralise kahju hüvitamise nõude.⁷⁵

Eelnevale samasisulist hagi on maakohus lahendanud ka tsiviilasjas nr 2-09-15198. Asjaolude kohaselt ilmus kostja korteriühistu juhatuse vastuvõtule ning süüdistas hagejat, kui ühistu juhatuse liiget, ebatsensuurseid väljendeid kasutades, korteriühistu vara omastamises. Ka selles asjas jäi hageja mittevaralise kahju hüvitamise nõue lahendamata, kui eelnevast kaasusest sootuks teisel põhjusel. Nimelt asus kohus seisukohale, et tegemist pole rikkumisega, milline tooks kaasa mittevaralise kahju hüvitamise kohustuse. Kohus arvestas ka sellega, et hageja au teotamine levis üksnes piiratud hulga inimesteni. Ühtlasi märkis kohus,

⁷⁴ RKTko nr 3-2-1-105-01.

⁷⁵ HMKo 21.10.2010 nr 2-08-22459.

et hageja on endiselt korteriühistu juhatuse liige.⁷⁶ Eeltoodust võib järeldada, et kohus ei pidanud rikkumist ulatuslikuks, sest au teotavaid väiteid kuulsid vähesed inimesed (kaasuse tehiolusid arvestades ilmselt üksnes korteriühistu juhatuse vastuvõtul viibinud isikud). Teiseks võib järeldada, et kohus ei pidanud rikkumist raskeks, sest au teotamise tagajärjel ei kaotanud hageja töökohta.

Kohus ei ole korteriühistu juhatuse liikme poolt mittevaralise kahju hüvitamise nõuet rahuldanud ka põhjusel, et juhatuse liige peab olema valmis taluma liikmete kriitikat korteriühistu majandamisel.⁷⁷ Autor on seisukohal, et sarnaselt avaliku elu tegelasega, on kõrgema kriitikataluvuse piiri laiendamine ka korteriühistu juhatuse liikmele tema tööga seotud tegemistes põhjendatud. Samas on konkreetne kohtuotsus autori hinnangul vastuoluline, sest kohus on pidanud rikkumist raskeks ning lubatud piire ületavaks.

Eeltoodud lahendite pinnalt saab asuda seisukohale, et kohtud on sageli pidanud rikkumist raskeks, kuid jätnud mittevaralise kahju hüvitise välja mõistata põhjusel, et rikkumine ei olnud ulatuslik. Seega oli mitmetes lahendites hüvitise määramata jätmata põhjuseks olnud just see, et au teotavad väärtushinnangud jõudsid vaid väheste isikuteni.

Vastukaaluks eeltoodud lahenditele, kus rikkumise ulatus on olnud väike, võib näitena tuua otsuse, mille asjaolude kohaselt avaldas kostja nii ajakirjanduses kui ka televisiooni uudistesaaates, et hageja on toime pannud varguse, ehitanud Hirvepargi elamurajoonis teadlikult ebakvaliteetseid maju ning on jätnud maksud riigile maksmata. Eeltoodud andmed osutusid aga ebaõigeks ning kohus pidas neid au teotavateks ja jõudis järeldusele, et rikkumine oli raske ning ulatuslik. Rikkumise ulatust põhjendas kohus sellega, et au teotavaid väärtushinnanguid avaldati nii ajalehes kui ka televisioonis.⁷⁸

Kohtupraktikast võib tuua raskete rikkumiste näitena olukordi, kus isikut on seostatud KGB-ga. Näiteks lahendas kohus kaasust, kus Eesti Päevaleht avaldas Online's artikli pealkirjaga "KGB luurajate seas on tuntud pankrotihaldur". Tegelikuses oli KGB-s töötanud isik hageja nimekaim. Kostja, saades eksimusest teada, eemaldas koheselt artikli ning vabandas hageja ees. Menetluse jooksul võttis kostja seisukoha, et eelnimetatud käitumisega peaks lugema kahju heastatuks. Maakohus leidis, et arvestades Eesti lähiajalugu, on hageja

⁷⁶ HMKo 17.12.2009 nr 2-09-15198.

⁷⁷ HMKo 18.11.2013 nr 2-12-35505.

⁷⁸ HMKo 02.06.2010 nr 2-10-3954.

seostamine Eesti Vabariiki okupeeritud riigi repressiivorganiga, raske rikkumine. Otsusele esitati nii apellatsioonkaebus kui ka vastuapellatsioonkaebus. Ka Ringkonnakohus rõhutas rikkumise raskust.⁷⁹

Täiendavalt saab välja tuua Ringkonnakohtu otsuse, kus hagejaks oli süüdimõistetud kurjategija, kelle kohta väideti, ta on toime pannud raskeid kuritegusid, mida politseinikud pole suutnud avastada. Kohtu arvates oli tegu raske isikuõiguse rikkumisega, mis sisuliselt väljendub üldkehtiva, seejuures ka raskes kuriteos süüdimõistetud isikute suhtes kehtiva süütuse presumptsiooni eiramises.⁸⁰

Autor saab kohtulahendite analüüsile tuginedes asuda seisukohale, et üldjuhul kohtud siiski ei põhjenda, millistele asjaoludele tuginedes peavad nad rikkumist raskeks või ulatuslikuks. Enamus juhtudel on kohtud otsustes lihtsalt märkinud et „*kohus peab rikkumist raskeks*“ või „*kohus leiab, et rikkumine ei olnud ulatuslik*“.

2.4 Kahju hüvitamise praktika enne VÕS § 134 muudatus

2.4.1 Kahju tõendamine

Kuni 31.12.2010 kehtinud VÕS § 134 lg 2 sätestas, et vabaduse võtmisest, samuti muude isikuõiguste rikkumisest, eelkõige isiku au teotamisest tekkinud kahju hüvitamise kohustuse korral tuleb kahjustatud isikule mittevaraline kahju hüvitada üksnes juhul, kui rikkumise raskus, eelkõige kehaline või hingeline valu, seda õigustab.⁸¹ Vastav regulatsioon lähtus eeldusest, et reeglina tuli isikuõiguste rikkumise korral mittevaraline kahju hüvitada muul viisil kui rahalise kompensatsiooniga (naturaalarstitutsioon, nt valeteabe ümberlükkamisega). Rahaline hüvitis tuli kõne alla üksnes juhul, kui rikkumise raskus, eelkõige kehaline või hingeline valu seda õigustas. Nimetatud asjaolude tõendamise kohustus lasus kahjustatud isikul.⁸²

Mittevaralise kahju tõendamise osas oleks esmalt asjakohane välja tuua, kuidas on Riigikohus vastavas küsimuses oma seisukohta muutnud. 2001. aastal tehtud lahendis oli Riigikohus

⁷⁹ TlnRnKo 25.05.2011 nr 2-09-19743.

⁸⁰ TlnRnKo 14.12.2015 nr 2-13-19714.

⁸¹ Võlaõigusseadus. RT I 2001, 81, 487.

⁸² Varul. P jt. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2006, lk 473.

seisukohal, et mistahes isikliku õiguse rikkumine kahjustab inimese psüühilist tegevust ja psüühilist seisundit. Mittevaralise kahju olemasolu selles eeldatakse, kuna isikliku õiguse rikkumise tagajärge - muutuste tekkimist ja nende suurust inimese psüühikas - ei ole võimalik objektiivselt mõõta ega väljendada. Seetõttu ei saa sellise kahju tekkimist tõendada ühegi tõendiga: tunnistaja ütluse, poole ja kolmanda isiku seletuse, dokumentaalse tõendi, asitõendi, paikvaatluse ning eksperdi ütlusega. Hageja peab tõendama au teotamise fakti ning põhjendama, miks ta leiab, et see on vaadeldav au teotamisena. Seega puudub vajadus kirjeldada hagiavalduses seda, milles hageja kannatused seisnevad.⁸³

2004. aastal tehtud otsuses asus Riigikohus aga seisukohale, et mittevaralise kahju eest rahalise hüvitise väljamõistmisel au õigusvastase teotamise korral peab hageja hüvitamise nõuet põhjendama (näitama, milles mittevaraline kahju seisnes) ja tõendama kahju olemasolu. Mittevaralise kahju eest rahalise kompensatsiooni väljamõistmiseks ei piisa üksnes sellest, et kostja rikkus hageja õigusi.⁸⁴

Hilisemalt tehtud otsustes on Riigikohus tõendamise osas aga pöördunud oma algse seisukoha juurde. Näiteks on mitmetes otsustes välja toodud, et kui varalise kahju hüvitamise nõudmisel tuleb hagejal üldjuhul tõendada ka kahju olemasolu ja selle suurust, siis mittevaralise kahju suuruse tõendamine ei ole iseenesest võimalik. Mittevaralise kahju hüvitamiseks on üldjuhul piisav nende asjaolude tõendamine, mille esinemisega seob seadus mittevaralise kahju hüvitamise nõude.⁸⁵

Hoolimata sellest, et Riigikohus on mitmetes lahendites selgitanud, mittevaralise kahju tekkimist ei pea tõendada, asub autor madalama astme kohtute praktika analüüsile tuginedes seisukohale, et I ja II astme kohtute praktika on mittevaralise kahju tõendamise osas olnud ebaühtlane ning kohtud on sageli hüvitise välja mõistmata jätmist põhjendanud sellega, et kahju tekkimine pole tõendatud.

Eelnevalt väidetu kinnituseks võib tuua otsuse, kus hageja palus hüvitise välja mõista põhjusel, et au teotamise tagajärjel halvenes tema tervis. Hageja esitas oma väite kinnituseks ka kaks arsti tõendit, millest üks viitab otseselt hageja tervise halvenemisele seoses tema au teotavate asjaoludega. Kohus leidis esmalt, et pole tõendatud, et hageja tervis oleks

⁸³ RKTko asjas nr 3-2-1-105-01.

⁸⁴ RKTko nr 3-2-1-11-04.

⁸⁵ RKTko nr 3-2-1-19-08.

halvenenud just vaidlusaluse rikkumise tagajärjel. Veelgi üllatuslikum on aga kohtu väide, et esitatud arsti tõenditest ei nähtu, kas on arvesse võetud ning mil määral mõjutab haiguse ägenemist hageja eluviis ning tema isikuomadused, mh stressitaluvus.⁸⁶ Autori hinnangul on nimetatud otsus tõendamise osas vastuolus Riigikohtu praktika esmalt seetõttu, et mittevaralise kahju tõendamine ei ole üldse nõutav. Teiseks ei ole mõeldav, et isegi juhul, kui hageja esitab arsti tõendid (mis pole nõutavad), peab nendest tõenditest ilmnema, ega kannatanu psüühilised üleelamised ei ole tingitud tema enda eluviisidest või „nõrgast“ iseloomust.

Margit Vutt on analüüsinud mittevaralise kahju hüvitamist 2006. aasta esimese ja teise astme kohtute praktikas. Vastava analüüsi tulemusel jõudis autor järeldusele, et enamikul juhtudel jätsid kohtud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded rahuldamata ja viitasid sageli sellele, et kahju tekkimine ei ole tõendatud – ainuüksi väide, et au ja vääriskust riivava tegevusega tekitati meeleolu langus ja psüühilised üleelamised, ei olnud kohtute arvates piisav kahjunõude rahuldamiseks.⁸⁷

2.4.2 Mittevaralise kahju hüvitamine rahas

Nagu eelnevalt välja toodud, lähtus mittevaralise kahju hüvitamise regulatsioon eeldusest, et kahju hüvitatakse rahas vaid "eriliste asjaolude" korral. Kohus pidi seega igal konkreetsel juhul otsustama, kas üldse esineb sellist kahju, mida oleks vaja kompenseerida rahaliselt. Au teotamise korral tulnuks kompenseerida näiteks seda, et au teotamine põhjustas olulisi ebamugavusi või negatiivseid muudatusi kannatanu elukorralduses või tema suhetes teiste isikutega. Samuti seda, kui kannatanu maine sai au teotamise tõttu silmnähtavalt ja oluliselt kahjustatud. Rahalise hüvitise väljamõistmise aluseks ei saanud olla üksnes kannatanu hingelised üleelamised, kannatanul tema au teotamise tõttu tekkinud piinlikkusetunne ja ajutine meeleolu langus. Isiklike õiguste rikkumise korral tuli küll eeldada, et kannatanule on au teotamisega tekitatud mittevaralist kahju, kuid igale au teotamise juhtumile polnud põhjust reageerida rahalise kompensatsiooni väljamõistmisega, sest kohtumenetlus ja tehtav kohtulahend võisid olla piisavad selleks, et kõrvaldada au teotamisega põhjustatud negatiivsed tagajärjed.⁸⁸

⁸⁶ HMKo 02.07.2010 nr 2-08-22459.

⁸⁷ Vutt. M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2006. aastal. Riigikohus. - http://www.riigikohus.ee/vfs/594/Mittevaraline_kahju.pdf (27.01.2016).

⁸⁸ RKTKo nr 3-2-1-11-04

Eeltoodu näiteks võib tuua Riigikohtu otsuse, mille tehjolud olid lühidalt järgmised. Eesti Ekspress ning SL Õhtuleht (edaspidi kostjad) olid avaldanud ajalehes väite: "Miljonär Robert Lepiksoni naine sõidab rahva kulul Mercedes-Benz E 320ga." Robert Lepikson (edaspidi hageja) taotles vastava faktiväite ümberlukkamist järgnevalt kujul: „Oleme avaldanud Riigikogu liikme Robert Lepiksoni kohta tegelikkusele mittevastava väite, mille kohaselt Robert Lepiksoni naine sõidab rahva kulul Mercedes-Benz E 320ga. See väide ei vasta tõele ja Eesti Ekspress vabandab selle avaldamise eest." Ringkonnakohus rahaldas hageja nõude. Kostjad esitasid kassatsioonkaebuse, milles tõid välja, et kohtul puudub õiguslik alus kohustada kostjat avaldama massiteabes avalik selgitus ning vabandama tehtu pärast. Riigikohus nõustus kassatori väitega, kuid pidas oluliseks lisada järgmist. Oluline on silmas pidada, et kuigi nii õiguslikule kui ka moraalsele kohustusele on omane normatiivsus, ei saa neid samastada täitmise tagamise aspektist. Vabandamine on moraalne kohustus, mille täitmist tagab üldjuhul tava või avalik arvamus, õiguslikult on kohustuse täitmine aga tagatud riigi sunnijõuga. Teatud elualadel tegutsejad on kehtestanud endile käitumisjuhised ehk eetikakoodeksi ning moodustanud kogu, kes koodeksiga kehtestatud reeglite järgimist valvab ning kes võib omada õigust kohustada reeglite rikkujat kannatanu ees vabandama. Eesti ajakirjanduseetika koodeksi nõuete järgimist hindab mittetulundusühingu Avalik Sõna põhikirjaline tööorgan Avaliku Sõna Nõukogu. Kahju tekitaja vabandamine võib omada tähtsust isiku au teotamisega tekitatud mittevaralise kahju rahalise hüvitamise nõude lahendamisel. Lisaks kohtumenetlusele ja kohtulahendile, võib kolleegiumi arvates kohus au teotamisega tekitatud mittevaralise kahju rahalises väljenduses lugeda heastatuks ka kahjutekitaja vabandusega.⁸⁹

Täiendavalt on kohtupraktikas asutud ka seisukohale, et hea usu põhimõttest tulenevalt ei tohiks kannatanu põhjendamatult keelduda vastu võtmast kahju vabatahtlikku heastamist vabandamise kaudu.⁹⁰

Ühes kaasuses asus Riigikohus seisukohale, et kuna hageja oli selgesõnaliselt keelanud enda kujutise kasutamise, kuid kostja oli seda sellest hoolimata tahtlikult teinud, tuleb tahtlikku rikkumist lugeda VÕS § 134 lg 2 kohaselt üldjuhul kahjuhüvitist õigustavaks asjaoluks. Seetõttu ei ole ka piisav õiguste kaitse vahend vabandamine.⁹¹

⁸⁹ RKTko nr 3-2-1-17-05.

⁹⁰ VMKo 04.11.2009 nr 2-08-16964.

⁹¹ RKTko nr 3-2-1-152-09.

VÕS § 127 lg 1 kohaselt on kahju hüvitamise eesmärk on kahjustatud isiku asetamine olukorda, mis on võimalikult lähedane olukorrale, milles ta oleks olnud, kui kahju hüvitamise kohustuse aluseks olevat asjaolu ei oleks esinenud. Eeltoodu väljendab kahju hüvitamise fundamentaalset põhimõtet, milleks on kahju tekitamise tagajärgede kompenseerimine. Ka mittevaralise kahju puhul on sarnaselt varalise kahjuga, hüvitise funktsiooniks kompensatsioon. On küsitav, kas juhul, kui au teotamisest tulenev kahju hüvitatakse vabandamise või kohtuotsuse tegemisega saab seda pidada kompensatsiooniks.

Saksamaa õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et naturaalrestitutsiooni kaudu on raske saavutada kannatanu parimaid huve arvestav lahendus. Hoolimata naturaalrestitutsiooni printsiibist, on Saksamaal siiski tavapärase ka kahju hüvitamine rahas. Eelneva põhjuseks on asjaolu, et kannatanu saab üldjuhul valida, kas ta soovib hüvitamist restitutsiooni kaudu või rahalist kompensatsiooni selle asemel.⁹²

Sarnaselt eeltooduga, on ka Austria erialakirjanduses jõutud järeldusele, et mittevaralise kahju hüvitamine rahas on problemaatiline ning seda eelkõige põhjusel, et mittevaraline kahju sõltub individuaalsetest asjaoludest ja on väga raskesti mõõdetav. Kuigi mittevaralist kahju ei ole võimalik rahaliselt hinnata, peetakse Austria õiguses rahalist hüvitist asjakohaseks vahendiks kahju heastamisel.⁹³

Eeltoodule tuginedes saab väita, et varasema praktika kohaselt oli mittevaralise kahju hüvitamisel primaarne kahju hüvitamine muul viisil kui rahalise kompensatsiooniga. Ka Riigikohtu poolt 2009.a koostatud analüüsi mittevaralise kahju hüvitamise nõuetest esimese ja teise astme kohtutes aastal 2008, jõudsid analüüsi autorid järeldusele, et enamikes asjades olid kohtud lõppastmes leidnud, et mittevaralise kahju hüvitamist tuleb au teotamise ja/või teadvalt ebaõigete andmete avaldamise korral pigem eitada.⁹⁴

⁹² U. Magnus. Germany. Principles of European Tort Law. Volume 5. Unification of Tort Law: Damages. European Centre of Tort and Insurance Law, 2001, lk 91.

⁹³ Kozil. H. Damages under Austria Law. European Centre of Tort and Insurance Law. Principles of European Tort Law. Volume 5. Unification of Tort Law: Damages. 2001, lk 11-12.

⁹⁴ Lillsaar, M, Vutt. M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2008. aastal. - http://www.riigikohus.ee/vfs/905/MittevaralinekahjuTsiivilasjades_2008_Maarja_Lillsaar_Margit_Vutt.pdf (07.01.2016).

2.4.3 Mittevaralise kahju hüvitise suurus

Autor analüüsis mittevaralise kahju hüvitamise praktikat au teotamisega korral esimese ja teise astme kohtute otsuste alusel perioodil 01.01.2007 – 31.12.2010 ehk võlaõigusseaduse § 134 muudatusel eelnenud neljal aastal. Autor leidis kohtulahendite otsingusüsteemist⁹⁵ 24 esimese astme kohtu otsust ja 12 ringkonnakohtu otsust (lisa 2).

Autor saab kokkuvõttes välja tuua, et kohtud on jätnud sageli mittevaralise kahju hüvitamise nõude rahuldamata põhjendusel, et kohtu hinnangul ei esine selliseid "erilisi asjaolusid" mis põhjendaks mittevaralise kahju hüvitamist rahas. Esines ka lahendeid, kus kohus luges kahju hüvitatuks kostja vabandamisega.⁹⁶

Eeltoodust tuleneb, et VÕS § 134 lg 2, mille kohaselt tuli mittevaralise kahju hüvitada üksnes juhul, kui selleks esinevad erilised asjaolud, tõttu jäid isikud, kelle au oli teotatud, sageli ilma õiguskaitsest, kuna mittevaralise kahju tõendamiskoormus oli ebamõistlikult kõrge. Teiseks saab kokkuvõttes asuda seisukohale, et ka juhul, kui kohus leidis, et kahju hüvitamine rahas on põhjendatud, jäid väljamõistetavad hüvitis pigem tagasihoidlikuks, jäädes vahemikku 2000-5000 krooni.

Tavapärasest oluliselt suuremad hüvitised mõisteti välja kahel juhul, neist ühel korral 20 000⁹⁷ krooni ning teisel korral 8 000 eurot.⁹⁸ Mõlemas kaasuses seostati hagejaid KGB-ga. Nii Eesti kui ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas peetakse isiku seostamist repressiivorganiga äärmiselt raskeks rikkumiseks, mistõttu on vastavas suurusjärgus välja mõistetud hüvitised arusaadavad. Kuigi ka vastavates kaasustes on hüvitiste suuruse vahe enam kui kuue kordne, on eeltoodule põhjendatud sellega, et üks hageja taotles mittevaralise kahju hüvitiseks 20 000 krooni, seega rahuldati tema nõue täies ulatuses. Teisel juhul palus hageja välja mõista hüvitis 250 000 krooni.

⁹⁵ Autor kasutas Riigiteataja kohtulahendite otsingut, sisestades märksõnaks VÕS § 134 lg 2.

⁹⁶ HMKo14.01.2011 nr 2-10-1509.

⁹⁷ HMKo 23.03.2009 nr 2-05-16294.

⁹⁸ TlnRnKo 24.05.2011 nr 2-09-19743.

2.4.4 Varasemale kohtupraktikale tuginemine

Kohtuotsustes viidatakse hüvitise suuruse määramisel arvukalt varasemale kohtupraktikale ning ka vastavasisuliste kohtupraktika analüüsidele. Autor on kohtuotsuseid analüüsidest märganud tendentsi, mille kohaselt ei soovi kohtud varasemast praktikast suuremaid hüvitisi välja mõista ning seda ka juhul, kui rikkumise raskus võiks seda õigustada.

Näitena võib tuua 2010. aasta maakohtu otsuse, mille tehioolud olid lühidalt järgmised. Kostja avaldas üleriigilise levikuga väljaandes artikli, kus oli mitmed hagejat sügavalt solvavaid ning tema au teotavaid tsitaate, lisaks sisaldas ka artikkel üleskutseid vägivallale, artiklile oli lisatud ka hageja foto. Hageja oli artikli avaldamise ajal alaealine. Hageja palus välja mõista kohtu äranägemisel õiglase mittevaralise kahju hüvitise. Hageja väitis, et artikkel tõi kaasa koolikaaslaste poolse vaimse vägivalla, mida kohus ka usutavaks pidas. Kohus märkis, et mittevaralise kahju kompenseerimiseks väljamõistetava hüvitise leidmisel tuleb arvestada varasemat kohtupraktikat, samuti peab hüvitise suurus vastama ühiskonna üldise heaolu tasemele. Kohus lähtus hüvitise suuruse määramisel Riigikohtu poolt läbi viidud kohtupraktika kordusanalüüsist,⁹⁹ mille kohaselt on isiklike õiguste rikkumisega tekitatud mittevaralise kahju korral väljamõistetud hüvitiste suurus jäänud vahemikku 1000-5000 krooni. Kohus mõistis välja hüvitise 5000 krooni, tuginedes rikkumise raskusele ning varasemalt kohtupraktikale.¹⁰⁰

Autor on seisukohal, et kuigi on iseenesest õige, et kahjuhüvitise väljamõistmisel tuleb arvestada ka varasema kohtupraktikaga, ei tohiks see olla takistuseks tõsiselt raske rikkumise korral varasemast praktikast suurema hüvitise väljamõistmisel ning seda eelkõige järgnevatel põhjustel.

Eelnevalt välja toodud maakohtu otsuse näitel on oluline on välja tuua, et ajalehe tiraaž oli 10 500 eksemplari ning reaalseid lugejaid 53 000. Kohus leidis, et rikkumine oli raske, kuna avaldatud internetikommentaari sisu oli äärmiselt vulgaarne ja kaudselt isegi hageja suhtes vägivallale õhutav ning artikkel ilmus üleriigilise levikuga ajalehes, millele oli lisatud hageja foto.¹⁰¹ Hoolimata eeltoodule, ei pidanud kohus vajalikuks mõista välja hüvitist, mis oleks olnud suurem kui varasemalt välja mõistetud hüvitised.

⁹⁹ M. Lillsaar ja M. Vutt. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2008. aastal.

¹⁰⁰ HMKo 30.06.2010 nr 2-09-22760.

¹⁰¹ HMKo 30.06.2010 asjas nr 2-09-22760.

Eeltoodu tõttu peab autor varasemale kohtupraktikale või selle põhjal tehtud analüüsile tuginemist problemaatiliseks. Seaduse mõtte kohaselt peab igat konkreetset juhtumit vaatlema eraldiseisvana. Võttes arvesse, et kahju tekitamise olukorrad võivad olla radikaalselt erinevad ning seoses sellega ka rikkumise raskus, ei piisa väljamõistetava hüvitise suuruse motiveerimisel pelgalt viitest varasemale kohtupraktikale, jättes sealjuures muud tähtsust omavad asjaolud omavahel kõrvutamata. Autori hinnangul ei ole olukord, kus varasemalt väljamõistetud hüvitise määrad kantakse mehaaniliselt konkreetsesse kaasusesse, seaduse mõtte ning nõuetega kooskõlas.

Teiseks on varasematele hüvitistele tuginemine problemaatiline ka seetõttu, et hüvitis peab ning olema õiglane ning vastama ühiskonna heaolu tasemele selle väljamõistmise ajahetkel. Ühiskonna majandus ning heaolu tase on aga pidevas arengus. Eelnev tekitab küsimuse, millise aja vältel oleks mõistlik tugineda varasemalt väljamõistetud hüvitiste suurusele. Näiteks ei ole mõeldav aastal 2016.a tugineda 2010.a keskmistele hüvitiste määradele, kuivõrd üldine elatustase on vastava perioodi jooksul muutunud, mistõttu ei pruugi hüvitis enam olla ei õiglane ega ka võrreldav.

2.5 Edasikaebamise õigus hagi hüvitise suuruse märkimata jätmisel

VÕS § 127 lg 6 sätestab, et kui kahju tekitamine on kindlaks tehtud, kuid kahju täpset suurust ei saa kindlaks teha, muu hulgas mittevaralise kahju tekitamise ja tulevikus tekkiva kahju korral, otsustab hüvitise suuruse kohus. Eeltoodu sätestab kohtu diskretsiooniõiguse mittevaralise kahju eest rahalise hüvitise suuruse määramisel. Selle sätte järgi otsustab hüvitise suuruse kohus, kui kahju tekitamine on kindlaks tehtud, kuid kahju täpset suurust ei saa kindlaks teha, muu hulgas mittevaralise kahju tekitamise ja tulevikus tekkiva kahju korral.¹⁰² Ka TsMS § 233 lg 1 sätestab, et kui menetluses on tuvastatud kahju tekitamine, kuid kahju täpset suurust ei õnnestu kindlaks teha või selle kindlakstegemine oleks seotud eriliste raskustega või ebamõistlikult suurte kuludega, muu hulgas kui tegemist on mittevaralise kahjuga, otsustab kohus kahju suuruse oma siseveendumuse kohaselt kõiki asjaolusid

¹⁰² RKTko asjas nr 3-2-1-18-13.

arvestades. TsMS § 366 kohaselt võib mittevahalise kahju hüvitamise hagi nõutava hüvitise summa hagi märkimata jätta ja taotleda õiglast hüvitist kohtu äranägemisel.¹⁰³

Eeltoodust tuleneb, et kannatanu saab mittevahalise kahju hüvitamise nõude esitamisel märkida hagi nõutava summa, kuid võib selle ka jätta märkimata, palude hüvitisena välja mõista mõistlik summa kohtu õiglasel äranägemisel. Praktikas on tõusetunud vaidlust sellest, kas olukorras, kus hageja jätab hüvitise suuruse kohtu otsustada, on tal võimalus kohtu otsus vaidlustada põhjendusel, et kohtu poolt mõistetud hüvitis on liiga väike.

Riigikohus on asunud seisukohale, et kui hageja on palunud mõista välja õiglase hüvitise kohtu äranägemisel ja väljamõistetud hüvitis ei ole sümboolse suurusega, siis ei saa hageja kohtuotsuse vaidlustamisel nõuda hüvitise suurendamist. Samas on kohus ka välja toonud, et hoolimata eeltoodust on hagejal siiski õigus vaidlustada maakohtu otsus hüvitise ebaõiglasele suurusele tuginedes juhul, kui kohus on hüvitise määramisel oluliselt rikkunud menetlusõiguse norme, sealhulgas näiteks juhul, kui kohus on selgelt rikkunud diskretsiooni piire ja mõistnud välja ilmselgelt sümboolse hüvitise.¹⁰⁴

Autori hinnangul tõusetub eelneva pinnalt õigustatult küsimus, kuidas on kohtul üldse võimalik hinnata, millal kasvab diskretsiooni piiride rikkumine üle diskretsiooni piiride selgeks rikkumiseks. Ühtlasi saab ka välja tuua, et kuivõrd ainuüksi mõistet „õiglase hüvitis“ on äärmiselt rasket või isegi sisuliselt võimatu defineerida, on veelgi raskem aru saada, mida tähendab „sümboolne hüvitis“. Eelneva näiteks võib tuua ka Riigikohtu lahendi, kus kohus nõustus maakohtu poolt välja mõistetud hüvitise suurusega summas 2500 eurot kummalegi hagejale.¹⁰⁵ Kahe Riigikohtu kohtuniku eriarvamuse kohaselt oleks Riigikohus pidanud vähemalt ühele kaebaja mõistma hüvitisena tunduvalt suurema summa vahemikus 7500 – 10 000 eurot.¹⁰⁶

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas on olemas näide kaebusest, mis esitati põhjusel, et siseriiklikus kohtus välja mõistetud hüvitis oli kaebajate sõnul naeruväärne (derisory sum of non-pecuniary damages). Kaasuse asjaolude kohaselt avaldas Leedu suurim päevaleht artikli, kus väideti, et kaebajatel on HIV ning ühte kaebajat iseloomustati kui „teada-tuntud valimatu suguelu elajat“. Ühtlasi toodi artiklis välja, et mõlemal kaebajal on „vallaslapsed“. Ajakirjanik

¹⁰³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 10.03.2016, 10.

¹⁰⁴ RKTko asjas nr 3-2-1-18-13.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ Kohtunike Jöks. H ja Jerofejev. P eriarvamus RKTko otsusele nr tsiviilasjas 3-2-1-18-13.

sai informatsiooni kaebajate haigusest haigla meditsiini töötajalt. Leedu kohus mõistis mõlemale kaebajale hüvitiseks 2800 eurot. EIK hindas rikkumist raskeks, kuna kaebajad elasid väikses kogukonnas, mistõttu oli tõenäosus, et nende naabrid ja tuttavad said nende haigusest teada, väga suur. Sellise haiguse avalikuks tulek võib tõsiselt pärssida isikute sotsiaalset elu ning on neile kahtlemata väga alandav. Kohus selgitas, et rikkumine oli äärmiselt raske ja ilmne ning leidis, et Leedu kohtus välja mõistetud hüvitis ei olnud õiglane. EIK mõistis kaebajatele mittevahalise kahju hüvitiseks kummalegi 6500 eurot.¹⁰⁷

Riigikohus on lahendanud kaasust, kus hagejad jätsid hüvitise suuruse hagi märkimata ja palusid mõista kostjalt välja õiglase hüvitise kohtu äranägemisel ning vaidlustasid maakohtu otsuse põhjusel, et väljamõistetud hüvitis oli liiga väike. Riigikohus asus seisukohale, et asja materjalidest ei nähtu, et maa- või ringkonnakohus oleks oluliselt rikkunud menetlusõiguse norme või ületanud diskretsiooni piire, mistõttu jäeti kassatsioonkaebused rahuldatama.¹⁰⁸

Eeltoodu otsuse kohta esitasid kaks Riigikohtu kohtunikku eriarvamuse, milles nad ei nõustunud kolleegiumi seisukohaga kaebeõiguse piiramise osas. Eriarvamuses juhtisid kohtunikud tähelepanu sellele, et ka siis, kui hagi on mittevahalise kahju hüvitise suurus märgitud, ei ole kahju täpset suurust võimalik tõendada ja hüvitise suuruse määramine on kohtu diskretsiooniotsus VÕS § 127 lg 6 järgi ning kohus mõistab mittevahalise kahju hüvitamiseks VÕS § 134 lg 2 alusel mõistliku rahasumma. Kuivõrd kohtuotsuses viidatud lahenditest järeldus, et märkides hagi nõutava kahju hüvitise suuruse, on kaebemenetluses võimalik suuremat hüvitist nõuda ka ainuüksi diskretsiooni piiride rikkumise tõttu. Põhjust, miks TsMS § 366 kohase hagi puhul esinevad rangemad piirangud kaebeõigusele, otsuses ei selgitata.¹⁰⁹

Eriarvamuses märgiti täiendavalt ka järgmist. Kui õiglane hüvitis kohtu äranägemisel on summa, mis on õiglane asja lahendava I astme kohtu kohtuniku õiglustunde järgi, siis tähendab see, et „õigluse mõõdupuu“ on vaid esimese astme kohtu kohtunikul. Eriarvamuses välja toodud seisukoha järgi peaks õiglane hüvitis siiski tähendama vajadusel läbi kolme kohtuastme kujunevat hinnangut.¹¹⁰ Autor nõustub eriarvamuses välja tooduga, sest olukorras, kus kahju hüvitise suurus on iga juhul kohtu diskretsiooniotsus, pole mingit põhjust piirata isiku kaebeõigust lähtudes sellest, kas nõutava hüvitise suurus on hagi märgitud või mitte.

¹⁰⁷ EIKo 36919/02. Armonas v. Lithuania.

¹⁰⁸ RKTko asjas nr 3-2-1-18-13.

¹⁰⁹ Kohtunike Jõks. H ja Jerofejev. P eriarvamus RKTko otsusele nr 3-2-1-18-13.

¹¹⁰ *Ibid.*

2.6 Võlaõigusseaduse § 134 muudatus

Põhiseaduse § 25 on kohaselt on igal inimesel õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud mittevaralise ja varalise kahju hüvitamisele. Tuginedes käesolevas peatükis käsitletud mittevaralise kahju hüvitamise normide kohaldamisele, saab väita, et VÕS § 134 lg-s 2 sätestatud piirangud raskendasid olulisel määral mittevaralise kahju hüvitise väljamõistmist ning isikud jäid paljudel juhtudel ilma põhiseaduslikust kaitsest.

Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et piirangud mittevaralise kahju eest hüvitiste väljamõistmisel, eelkõige "erandlike asjaolude" tõendamise kohustus, annavad alust väita, olukord oli põhiseaduslikus mõttes vähemalt problemaatiline.¹¹¹

Ka mitmeid õiguspraktikud olid seisukohal, et mittevaralise kahju hüvitamise regulatsioonis esines tõsiseid puuduseid. Carri Ginter on esitanud Äripäevale arvamuse, kus ta toob välja, et "kõmuloo" avaldanud ajalehe läbimüük on suur ning mittevaralise kahju hüvitis, kui seda üldse rahas kompenseeritakse, on väike. Seega teenib väljaanne õigusrikkumiselt tulu ning puudub mehhanism, mis avaldaks väljaandele mõju edasistest rikkumistest hoidumiseks.¹¹² Leon Glikman on leidnud, et: "meil on mittevaralise kahju asjad „mustaks lambaks“ muidu mõistlikus tsiviilpraktikas. Hüvitised on seletamatutel põhjustel niivõrd marginaalsed, et kohtus käimine ei tasu ennast lihtsalt ära, mis ohustab põhiseaduslikku õigust tõhusale kohtulikule kaitsele."¹¹³

Sarnaselt eelnevalt tsiteeritud õiguspraktikutele on ka Martin Hirvoja on leidnud, et pressideliktide korral, ehk olukorras, kus kahju tekitaja on rakendanud ohvri isikuõiguste rikkumise tööle väljaande trükiarvu suurendamise ning seeläbi iseenda ärihuvide edendamise vahendina, peab hüvitise puhul kompensatsiooni idee taanduma preventsiiooni eesmärgi ees.¹¹⁴ Käesolevalas peatükis käsitletud probleemid näitlikustasid ilmekalt, et enne VÕS § 134 muudatust kehtinud mittevaralise kahju hüvitamise regulatsioonis esines tõsiseid puudujääke, mistõttu ei olnud kahjustatud isiku õiguskaitse au teotamise korral efektiivselt

¹¹¹ Hirvoja. M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamise ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. *Juridica I/2011*, lk 54.

¹¹² Ginter. C. Meedia rahakotirauad lahti. Äripäev. 01.12.2009. - http://www.aripaev.ee/arvamused/2009/12/01/Meedia_rahakotirauad_lahti (12.10.2015).

¹¹³ Kann. L, Glikman. L. Kahjuhüvitised õiglasemaks. 14.04.2010. - <http://www.raamatupidaja.ee/uudised/2010/04/14/kahjuhuvitised-oiglasemaks> (17.10.2015).

¹¹⁴ Hirvoja. M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamise ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. *Juridica I/2011*, lk 51.

tagatud. Seetõttu otsustas seadusandja nimetatud paragrahvi osas vastu võtta mitu uut muudatust.

31.12.2010 jõustunud redaktsiooniga sätestati VÕS §-s 134 mitmed olulised muudatused. Esiteks muudeti VÕS § 134 lõiget 2 ja sõnastati järgmiselt: „isikult vabaduse võtmisest, isikule kehavigastuse tekitamisest, tema tervise kahjustamisest või muu isikuõiguse rikkumisest, sealhulgas isiku au teotamisest, tekkinud kahju hüvitamise kohustuse olemasolu korral tuleb kahjustatud isikule mittevaralise kahju hüvitiseks maksta mõistlik rahasumma.” Teiseks täiendati § 134 lõikega 5 järgmises sõnastuses: „mittevaralise kahju hüvitise määramisel arvestatakse rikkumise raskust ja ulatust ning kahju tekitaja käitumist ja suhtumist kahjustatud isikusse pärast rikkumist. Kolmandaks täiendati § 134 lõikega 6 järgmises sõnastuses: "isiku au teotamise, muu hulgas ebakohase väärtushinnanguga või ebaõigete andmete avaldamisega, isiku nime või kujutise õigustamatu kasutamise, eraelu puutumatus või muu sarnase isikuõiguse rikkumise eest mittevaralise kahju hüvitise määramisel võib kohus lisaks lõikes 5 sätestatule arvestada vajadust mõjutada kahju tekitajat hoiduma edasisest kahju tekitamisest, võttes seejuures arvesse kahju tekitaja varalist seisundit.”¹¹⁵

Võlaõigusseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt oli muudatuste eesmärgiks tugevdada isiklike õiguste kaitset. Vastava eesmärgi saavutamiseks muudeti kahju hüvitamise regulatsiooni, täiendades kahju hüvitamise senist eesmärki preventiivse eesmärgiga, kergendades isiklike õiguste rikkumise korral kannatanu tõendamiskoormust mittevaralise kahju hüvitamiseks ning võimaldades kohtutel isiklike õiguste rikkumise korral kahju hüvitamise preventiivse funktsiooni väljendumiseks arvesse võtta ka kahju tekitaja varalist seisu. Eelnõu autorid olid seisukohal, et kehtiv õigus ei taganud isiklike õiguste kaitset piisaval määral. Ühtlasi jõuti järeldusele, et ebamõistliku tõendamiskoormuse tõttu on kahjustatud isikul äärmiselt keeruline nõuda mittevaralise kahju hüvitamist, mistõttu tuleb kergendada kannatanu tõendamiskoormust selliselt, et kannatanu ei peaks enam olukorras, kus mittevaraline kahju on tekkinud au teotamisest või mõne muu isikliku õiguse rikkumisest, tõendama nn „*erilisi asjaolusid*“, mis õigustavad mittevaralise kahju hüvitamist, vaid kahju tekkimist ja vajadust selle hüvitamiseks eeldatakse ning põhjendada tuleb vaid kahju suurust.¹¹⁶

¹¹⁵ Ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seadus. RT I, 21.12.2010, 1.

¹¹⁶ Ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri, lk 26.

Eelnõu seletuskirja autorid olid ka seisukohal, et juhul, kui hüvitise eesmärgiks on üksnes eelneva olukorra taastamine, ei ole kahjuhüvitised piisavalt suured, et motiveerida potentsiaalseid kahju tekitajaid hoiduma kahju tekitamisest. Sisuliselt leiti, et isikuõiguste rikkumisega seotud mittevaralise kahju hüvitamise puhul tuleks lähtuda "tõrjuvast kahjuhüvitisest".¹¹⁷ Kui kompensatoorne hüvitis on orienteeritud kahjule ja kannatanule ning on retrospektiivne, siis karistuslik hüvitis on orienteeritud teole, kahju tekitajale ja tulevikule.¹¹⁸ Kuivõrd Eestis, nagu ka Kontinentaal-Euroopa õiguskultuuris üldiselt, on tsiviilõigusliku kahju hüvitamise eesmärgiks kompensatsioon, mitte preventatsioonil põhinev karistamine, tekitab plaanitav muudatus õiguspraktikutes tugevat vastumeelsust.

VÕS § 134 muudatusega tõi seadusandja sisse kahju hüvitise dualistliku ideoloogia, mis tõstab kompensatoorse komponendi kõrval esile ka preventiivfunktsiooni. Tuginedes eeltoodule, analüüsib autor järgnevalt, kuidas on kohtud vastavat sätet sisutanud. Tulenevalt käesoleva magistritöö eesmärkidest, on keskseks küsimuseks, kas § 134 muudatused on täitnud oma eesmärgi, ehk kas kahjustatud isikute õiguskaitse au teotamise korral on efektiivsemalt tagatud. Eeltoodud küsimusele vastamiseks analüüsib autor väljamõistetud hüvitiste suurust ning kahjustatud isiku tõendamiskoormust.

2.7 Kahju hüvitamise praktika peale VÕS § 134 muudatust

2.7.1 Kohaldatava õiguse kindlaksmääramine

Autor peab esmalt vajalikuks analüüsida, kas VÕS § 134 muudatust oleks võimalik kohaldada ka tagasiulatuvalt? Õiguse üldpõhimõtte kohaselt, kui võetakse vastu uus õigusnorm või muudetakse olemasolevat ja soovitakse uuele normile anda tagasiulatuvat jõudu juba tekkinud õigussuhetele, asjaoludele või toimingutele, tuleb seadusandja sellelaadne soov väljendada vastava seaduse rakendussätetes.¹¹⁹ VÕS §-i 134 muudeti ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse §-ga 4. Seaduses on märgitud jõustumise kuupäevaks 31.12.2010.¹²⁰

¹¹⁷ *Ibid*, lk 27.

¹¹⁸ Hirvoja. M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamise ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. *Juridica* I/2011, lk 48.

¹¹⁹ RKTko nr 3-2-1-126-06 ja RKTko nr 3-2-1-96-03.

¹²⁰ Ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seadus. RT I, 21.12.2010, 1.

Eeltoodust tulenevalt saab asuda seisukohale, et seadusandja ei ole soovinud anda VÕS § 134-le muudatusele tagasiulatuvat jõudu.

Hoolimata eeltoodust on Riigikohus asunud seisukohale, et mittevaralise kahju eest hüvitise väljamõistmisel tuleb arvestada ka kahju tekitamise aega. Kaasuse tehioolude kohaselt avaldati hageja nimi võlgnike registris veebilehel www.võlaturg.ee. Kohus märkis, et oluline on arvestada ajaga, millal andmed hageja võla kohta Internetis avalikustati. Tähendust võib see omada juhul, kui andmed avalikustati enne 31. detsembrit 2010, kui muutus VÕS § 134 lg 2 redaktsioon. Kui andmed avalikustati nii VÕS § 134 varasema kui ka hilisema redaktsiooni kehtivuse ajal, saab sellele kui rikkumisele kohaldada vastavalt avaldamise ajale nii sätte varasemat kui ka kehtivat redaktsiooni.¹²¹

2.7.3 Kahjuhüvitise preventiivne eesmärk

Mitmes Eestiga sarnase õiguskorraga riigis käsitletakse preventsiiooni ühe kahju hüvitamise eesmärgina. Näiteks on Austria tsiviilõiguses teiseks oluliseks kahju hüvitamise eesmärgiks kompensatsiooni kõrval ka preventsiioon. Kahjuhüvitise maksmise kohustus kannab endas hirmutamise funktsiooni ning preventsiiooni eesmärgiks on soodustada kahju tekitamise vältimisest, sest kahju tekitamisest hoidumine on odavam kui kahju hüvitamine.¹²²

Ka Saksamaa tsiviilõiguses on kahju hüvitamise „soovitavaks kõrvalefektiks” ka preventsiioon, mis ei liigitu küll kahju hüvitamise iseseisvaks eesmärgiks. Siiski rõhutab järjest enam autoreid preventsiiooni funktsiooni tähtsust kahju hüvitamisel. Ka kohtuotsuseid motiveeritakse tihtipeale kahju hüvitise preventiivsele eesmärgile tuginedes, eriti laialdaselt tunnustatakse preventiivset eesmärki suurte kahjuhüvitiste õigustamisel juhul, kui kahju tekitatakse meediaväljaande poolt isikuõiguste rikkumisega.¹²³

Esmalt on oluline välja tuua, et kuigi VÕS § 134 muudatuse eesmärgiks oli kehtestada kahju preventiivne funktsioon, ei tähenda eeltoodu seda, et enne muudatust ei oleks saanud kahjuhüvitise suuruse määramisel kahju tekitaja majandusliku seisundiga arvestada.

¹²¹ RKTko nr 3-2-1-80-13.

¹²² Kozil. H. Damages under Austria Law. Principles of European Tort Law. Unification of Tort Law: Damages. European Centre of Tort and Insurance Law. Volume 5. 2001, lk 7.

¹²³ U. Magnus. Germany. Principles of European Tort Law. Unification of Tort Law: Damages. European Centre of Tort and Insurance Law. Volume 5. 2001, lk 89-90.

Mittevaralise kahju hüvitise suuruse otsustab kohus TsMS § 233 lg 1 kohaselt diskretsiooni alusel.¹²⁴ Mittevaralise kahju rahalisel hüvitamisel tuleb järgida põhimõtet, et mittevaralise kahju eest mõistliku rahasumma väljamõistmisel arvestab kohus, sõltumata poolte taotlustest, rikkumise laadi ja raskust, rikkuja süüd ning selle astet, poolte majanduslikku olukorda, kannatanu enda osa kahju tekkimises jt asjaolusid, millega arvestamata jätmise võiks kaasa tuua ebaõiglase hüvitise määramise.¹²⁵ Riigikohus on juhtinud tähelepanu et ka enne 31. detsembrist 2010 kehtinud mittevaralise kahju hüvitamise põhimõtted võimaldasid võtta hüvitise määramisel arvesse erinevaid asjaolusid, sealhulgas ka kahju tekitaja varalist seisundit.¹²⁶

Rääkides kahju tekitaja varalisest seisundist, tekib esmalt küsimus, millisel moel kohus varalist seisut täpsemalt hindab? Paraku kohtupraktika selle küsimusele vastust ei anna. Autor leidis analüüsi teostades vaid ühe lahendi, kus kohus oli hüvitise määramisel viidanud, et kostjale ei peaks hüvitise tasumine oleks koormav.

Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et konkreetset valemit poolte majandusliku seisundi arvestamiseks ei ole. Võib eeldada, et see sõltub kohtumenetluse poolte poolt esile toodud asjaoludest, tõenditest ning vastuväidetest ning kohus teeb lõpeliku otsuse peale majandusandmetega tutvumist kaalutusõiguse alusel. Saksa kohtupraktikast nähtub, et vaagitud on nii kasumi kui ka käibenumbreid.¹²⁷ Autori hinnangul oleks ettevõtte kasumist lähtumine ebaõige. Ei ole välistatud, et ettevõtte on teinud ulatuslikke investeeringuid, mille tulemusena võib kasum jääda äärmiselt tagasihoidlikuks. Seetõttu ei pruugi kasum alati peegeldada ettevõtte tegelikku rahalist võimekust.

Kahju hüvitamise regulatsiooni iseloomustab totaalreparatsiooni põhimõte. Nimetatud põhimõtte kohaselt peab kahju tekitaja hüvitama kannatanule kogu tekitatud kahju ning seda sõltumata süü astmest.¹²⁸ Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et on ilmselge, et tõrjuv kahjuhüvitis on ennekõike õigustatud tahtliku või vähemalt raske hooletuse korral ning VÕS § 134 lg-t 6 võiks hooletuse korral kohaldada üksnes teatavate väga raskete või korduvate

¹²⁴ RKTko nr 3-2-1-83-10; RKTko nr 3-2-1-152-09.

¹²⁵ RKTko nr 3-2-1-152-09; RKTko nr 3-2-1-81-5; RKTko nr 3-2-1-85-08.

¹²⁶ RKTko nr 3-2-1-18-13.

¹²⁷ Hirvoja. M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamise ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. *Juridica I/2011*, lk 56.

¹²⁸ Varul. P jt. *Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn, 2006, lk 438.

rikkumiste korral.¹²⁹ Kuna VÕS § 134 lg 6 kohaselt võib kohus au teotamise korral arvestada hüvitise määramisel ka preventiivset funktsiooni, on tegemist kohtu õiguse mitte kohustusega. Tuginedes eeltoodule peab autor vajalikuks hinnata, kas ja kuidas arvestavad kohtud hüvitis preventiivsele funktsioonile tuginedes rikkuja süü astmega.

Autorile teadaolevalt on mittevaralise kahjuhüvitise preventiivset sanktsiooni käsitletud senini vaid kaks Riigikohtu lahendit.¹³⁰ Ühes lahendis märkis kolleegium, et VÕS § 134 lg 6 annab kohtule võimaluse arvestada isikuõiguse rikkumise eest mittevaralise kahju hüvitise määramisel lisaks sama paragrahvi viiendas lõikes sätestatud ka vajadust mõjutada kahju tekitajat hoiduma edasisest kahju tekitamisest, võttes seejuures arvesse kahju tekitaja varalist seisundit. Kohus juhtis tähelepanu ka sellele, et VÕS § 134 lg-s 6 sätestatud asjaolusid võib kohus võtta arvesse hüvitise suuruse määramisel lisaks VÕS § 134 lg-s 5 sätestatud asjaoludele. Kohaldades VÕS § 134 lg-d 5 ja 6 peab kohus mõistma hüvitise välja ühtse summana, mitte eraldi lg 5 ja lg 6 osas. Ühtlasi heitis kolleegium madalama astme kohtutele ka ette asjaolu, et kohtud oli otsuse resolutsioonis ning põhjendavas osas kajastanud, millises osas mõisteti hüvitis välja VÕS § 134 lg 5 ja millises osas sama paragrahvi kuuenda lõike alusel.¹³¹

Riigikohus on märkinud, et igasugune mittevaralise kahju hüvitis kannab endas paratamatult ka tõrjuvat eesmärki, sest mingil määral kaasneb preventiooniefekt alati tsiviilõigusliku vastutuse kehtestamise ja kohaldamisega.¹³²

Teises lahendis on Riigikohus selgitanud, et kuna alates 31.12.2010 kehtiva redaktsiooni kohaselt ei ole kahju hüvitamiseks vaja esile tuua „erilisi asjaolusid“, vaid kahjustatud isikule tuleb mittevaralise kahju hüvitiseks mõistlik rahasumma, on hüvitiskohustus on eelduslikult laiem.¹³³

¹²⁹ Hirvoja. M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamise ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. *Juridica* I/2011, lk 57.

¹³⁰ RKTko nr 3-2-1-18-13 ja RKTko nr 3-2-1-80-13.

¹³¹ RKTko nr 3-2-1-18-13.

¹³² *Ibid.*

¹³³ RKTko nr 3-2-1-80-13.

2.7.3 Kahju hüvitamise praktika

Eesmärgiga selgitada välja, kuidas on VÕS § 134 muudatus rakendunud ning kas muudatus on täitnud oma eesmärgi, analüüsis autor mittevaralise kahju hüvitamise praktikat au teotamisega korral esimese ja teise astme kohtute otsuste alusel perioodil 31.12.2010 – 01.04.2011¹³⁴ ehk enam kui võlaõigusseaduse § 134 muudatusele järgnenud kuuel aastal. Autor leidis kohtulahendite otsingusüsteemist¹³⁴ 20 esimese astme kohtu otsust ja 10 ringkonnakohtu otsust (lisa 2).

Autor on leidnud kohtulahendeid analüüsidest mitmeid otsuseid, milles pole VÕS § 134 muudatusele tähelepanu pööratud. Ühe sellise näitena võib tuua Harju Maakohtu otsuse, mille asjaolude kohaselt avaldati internetiportaalis www.odnoklassniki.ru kuulutus selle kohta, et Maardu linnas on toimunud sõiduki otsasõit inimesele ning juht on lahkunud sündmuskohalt. Õnnetuse kohta info saamiseks otsiti pealtnägijaid, samasisulisi kuulutusi avaldati ka Maardu linnas. Foorumis väideti, et sündmuskohalt põgenenud juhiks oli hageja. Eeltoodu ei vastanud aga tõele ning kohus leidis, et isiku poolt väärteo või kuriteo toimepaneku kohta ebaõigete andmete avaldamise korral on tegemist au teotavate andmete avaldamisega. Hageja põhjendas mittevaralise kahju hüvitamise nõuet muuhulgas sellega, et temast kui õigusrikkujast ning sündmuskohalt põgenejast mulje jätmise solvas teda sügavalt. Sellegipoolest ei pidanud kohus vajalikuks mittevaralise kahju eest hüvitist välja mõista. Kohus tugines ringkonnakohtu otsusele¹³⁵, mille kohaselt on põhjendatud välja mõista rahaline hüvitis, kui au teotamine põhjustas olulisi ebamugavusi või negatiivse muudatuse isiku elukorralduses ja suhetes teiste isikutega ning kui isiku maine sai au teotamise tõttu silmnähtavalt ja oluliselt kahjustada. Kohus asus otsuses seisukohale, et hageja selliseid asjaolusid tõendanud pole.¹³⁶

Seisukohale, et hüvitis on põhjendatud vaid silmnähtavate oluliste tagajärgede korral, on asunud ka Riigikohus.¹³⁷ Siiski oli tegu 2004. aastal tehtud otsusega, kuid nii eelnevalt välja toodud maakohtu lahend, kui ka ringkonnakohtu lahend, millele kohus tugines, on mõlemad tehtud peale VÕS § 134 muudatuse jõustumist.¹³⁸

¹³⁴ Autor kasutas Riigiteataja kohtulahendite otsingut, sisestades märksõnaks VÕS § 134 lg 2.

¹³⁵ TlnRnKo 18.04.2013 nr 2-12-22288.

¹³⁶ HKMo 12.11.2013 nr 2-13-29353.

¹³⁷ RKTko 22.02.2004 nr 3-2-1-11-04

¹³⁸ Mõlemal juhul esitati hagid 2012. aastal.

Täiendavalt saab välja tuua maakohtu lahendi, kus isikut nimetati maksupetturiks. Kuigi kohus tuvastas rikkumise, ei olnud kohtu hinnangul õiguste rikkumine sedavõrd intensiivne, et tooks kaasa kostjalt mittevaralise kahju väljamõistmise.¹³⁹

Seega on nimetatud lahendites jätnud kohtud mittevaralise kahju hüvitamise nõuded rahuldamata, sest nõude rahuldamiseks ei esinenud „erilisi asjaolusid“ mis õigustaks kahju hüvitamist rahas. Kuivõrd peale võlaõigusseaduse muudatust mittevaralise kahju tekkimist eeldatakse, saab asuda seisukohale, et kohtud on kohaldanud ebaõigesti materiaaõiguse normi.

Analüüsist selgus, et kohtud on sageli jätnud mittevaralise kahju hüvitamise nõude rahuldamata. Kui enne VÕS § 134 muudatust jäeti nõuded rahuldamata peamiselt mittevaralise kahju hüvitamise osas, siis VÕS § 134 muudatusele järgneval perioodil on aga enamasti jäetud nõuded tervikuna rahuldamata, mistõttu pole kohtud mittevaralise kahju hüvitamist otsustes käsitlenud.

Kolmekümnest lahendist on mittevaralise kahju hüvitamise nõue rahuldatud seitsmel korral. Kolmel korral on hüvitise suurus jäänud vahemikku 200-650€. Eeltoodu põhjal saab asuda järeldusele, et võrreldes VÕS § 134 muudatusele eelnenud perioodiga, kus hüvitised jäid üldjuhul vahemikku 1000-5000 kroonis, on hüvitise suurused veidi tõusnud. Autori hinnangul võib hüvitiste suuruse mõningane tõus olla tingitud majanduslikust arengust.

Tavapärasest oluliselt suuremad hüvitised mõisteti välja kolmel korral. Ühes kaasuse jättis meedias avaldatud informatsioon hagejast kuvandi kui kahepalgelisest isikust, kes on ühtlasi ka ülbe ja üleolev. Tsviilaja menetluse jooksul avaldas sama väljaanne ka artikli, kus väideti hageja pöördu kohtusse lihtsalt "jonnimiseks". Kohus mõistis välja mittevaralise kahju hüvitise 2 000 eurot.¹⁴⁰ Nimetatud kaasus märgib esile toomist ka seetõttu, et kohus võttis hüvitise suuruse määramisel arvesse ka kostja majanduslikku seisut ja hüvitise preventiivset eesmärki. Nimelt asus kohus otsuses seisukohale, et kuna kostja näol on tegemist meediaväljaandega, kes 2011.a majandusaasta aruande kohaselt oli kasumis 424 389 euroga, peaks hageja kasuks välja mõistetav hüvitise suurus vastama hüvitisele, mis omaks preventiivset eesmärki vastavalt kostja majanduslikule olukorrale ja hoiaks ära selliselt kostja

¹³⁹ HMKo 25.03.2013 nr 2-12-1499.

¹⁴⁰ HMKo 20.03.2013 nr 2-12-24743.

poolt edaspidiselt selliste ebaõigete faktiväidete avaldamist, mis riivavad isiku au ja väärrikust.¹⁴¹

Tallinna Ringkonnakohus on oma 19.05.2015 otsusega välja mõistnud mittevaralise kahju hüvitamiseks 3 000 eurot ning märkinud sealjuures, et kostja pole väitnud, et hüvitise määramine halvendaks oluliselt tema maanduslikku olukorda.¹⁴² Kuigi kohus ei motiveerinud otsust lähemalt, nähtub sellest, et hüvitise suuruse määramisel arvestati kostja varalise seisuga.

Kolmandas otsuses, millega mõisteti kostjalt hageja kasuks välja tavapärasest oluliselt suurem hüvitis (5000 eurot), tugines kohus rikkumise raksusele ja ulatusele. Täiendavalt võttis kohus arvesse asjaolu, et kannatanu käitumist seostati tema kutsetegevusega ning kostja jätkas ka tsiviilmenetluse ajal hageja kahjustamist.¹⁴³

¹⁴¹ HMKo 20.03.2013 nr 2-12-24743.

¹⁴² TlnRnKo 19.05.2015 nr 2-13-45204.

¹⁴³ TlnRnKo 30.12.2014 nt 2-13-25867.

3. ALUSETU RIKASTUMISE NÕUE

3.1 Nõude esitamise eeldused

Autor on seisukohal, et on äärmiselt ebaõiglane olukord, millises kahju tekitaja teenib kõigi eelduste kohaselt rikkumiselt tulu, kuid kannatanule välja mõistetav kompensatsioon (mittevaralise kahju hüvitis) moodustab sellest vaid vähemuse. Eeltoodu tähendab aga seda, et oma õiguste efektiivseks kaitseks ei pruugi kahju hüvitamise nõue olla alati piisav. Demokraatlikus ühiskonnas, kus isiklike õiguste rikkumine ei ole kriminaliseeritud, peab tsiviilõiguslik regulatsioon andma piisavad võimalused selliste rikkumiste tagajärgede kõrvaldamiseks. Ka õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et iseäranis karistusõigusega katmata osas on kriitiline roll nende õiguste kaitset täita eraõigusel.¹⁴⁴ Autor on seisukohal, et au teotamise korral saaks rikkujalt teenitud tulu välja nõuda alusetu rikastumise sätete alusel.

VÕS § 1037 lg 1 sätestab, et õigustatud isiku nõusolekuta tema omandit, muud õigust või valdust käsutamise, kasutamise, äratarvitamise, ühendamise, segamise või ümbertöötamisega või muul viisil rikkunud isik (rikkuja) peab õigustatud isikule hüvitama rikkumise teel saadu hariliku väärtuse. Riigikohus on asunud seisukohale, et isikliku õiguse rikkumine on nimetatud sätte tähenduses käsitletav „muu õiguse“ rikkumisena.¹⁴⁵

Euroopa lepinguõiguse ühtlustamise ja ühtse tugiraamistiku kavandis¹⁴⁶ käsitleb alusetu rikastumise regulatsiooni seitsmes raamat. Alusetu rikastumise baasreegel sätestab, et isik, kes rikastub alusetult millegi võrra, mis on teisi isikule seotud halvemusega, on kohustatud saadu tagastama. Reegli 2:101 kohaselt on rikastumine alusetu juhul kui rikastuja ei olnud selleks lepingu, seaduse või kohtuotsuse alusel õigustatud. Ka DCFR tähenduses võib rikastumine väljenduda kas vara suurenemises või kohustuste vähenemises, isikule teenuse osutamises või töö tegemises või teisele isikule kuuluva vara käsutamises.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Hirvoja. M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamise ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. *Juridica* I/2011, lk 48.

¹⁴⁵ RKTko nr 3-2-1-18-13.

¹⁴⁶ von Bar, C. Clive, E. Schulte-Nölke, H. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference. Euroopa lepinguõiguse ühtlustamise ja ühtse tugiraamistiku kavand. Reegel 2:101. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf (22.02.2016). DCFR Draft Common Frame of Reference.

¹⁴⁷ *Ibid.*

Seda, et isiklike õiguste rikkumisel saab nõuda rikkumiselt saadu hüvitamist on kinnitanud ka Riigikohus oma 26.06.2013.a lahendis. Nimetatud kaasuses olid hagejateks ema ja poeg, kes palusid kostjalt välja mõista õiglase hüvitise era- ja perekonnaellu sekkumisega tekitatud mittevaralise kahju eest kohtu äranägemisel. Hagejad palusid arvestada ka VÕS § 134 lg-s 6 sätestatud preventsoonifunktsiooniga. Harju Maakohus rahuldask hagd ning mõistis kummagi hageja kasuks välja 2500€. Maakohus leidis, et „kõnealune artikkel avaldati vaatamata hageja I õigustatud protestile, see avaldati ajakirjanumbri peamise, nn paljastava kaaneloona ja selle eesmärk oli edendada ajakirja läbimüüki“. Maakohus arvutas hüvitise protsendina kostja ühe kuu müügitulust. Ringkonnakohus nõustus maakohtu käsitlusega ning jättis maakohtu otsuse muutmata.¹⁴⁸

Riigikohus ei nõustunud aga käsitlusega, mille kohaselt saab kahju hüvitise suuruse kindlaks määramisel lähtuda üksnes majandusnäitajatest. Kolleegium rõhutas, et hüvitiseks saab välja mõista üksnes kindla summa mida ei saa arvutada protsendina käibest. Täiendavalt on kohus asunud seisukohale, et hüvitise preventsoonifunktsioon ei tähenda seda, et kohus peaks kahju tekitajalt välja mõistma viimase saadud kasu. Kolleegium märkis, et isikliku õiguse rikkumisest saadud tulu väljaandmist saab kannatanu nõuda alusetu rikastumise sätete alusel.¹⁴⁹

Eeltoodud Riigikohtu otsusele esitas üks Riigikohtu kohtunikest eriarvamuse, mis puudutas muuhulgas ka alusetu rikastumise nõude eeldusi. Nimetatud eriarvamuse kohaselt võib rikkumisest saadud tulu väljaandmist alusetu rikastumise sätet alusel seaduse tõlgendamises seisukohast lähtudes olla ehk põhjendatav, kuid ajakirjanduslikule sõnavabadusele tekkiva riive põhiseaduspärase õigustamise võimalikkus näib asjakohase analüüsita ülimalt küsitav. Kohtuni leidis, et tähelepanuta ei tohi jätta sedagi, et vabadus kiita või laita, tunnustada või hukka mõista on üks ühiskondlike suhete reguleerimise vahenditest - seega võib väita, et seda liiki asjade tasakaalustatud lahendamine eeldab kohtu selget hinnangut ka alusetu rikastumise instituudi kasutamise vastavuse kohta seadusele ja moraalipõhimõtetele.¹⁵⁰

Autor ei saa eeltoodud seisukohaga nõustuda ning seda järgmistel põhjustel. Esmalt on VÕS § 1037 lg 1 kohaldamise eelduseks teise isiku õiguste rikkumine ning selle tõttu teise isiku arvelt rikastumine. Autori hinnangul ei saa sõnavabadust käsitleda sedavõrd ülimusliku

¹⁴⁸ RKTko nr 3-2-1-18-13.

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ Kohtunik Jaak Luige eriarvamus RKTk otsusele nr 3-2-1-18-13.

hüvena, mille tõttu peaks teise isiku õiguse rikkumine ning selle arvelt rikastumine olema lubatud ja aktsepteeritud. Oluline on arvestada, et VÕS § 1037 lg 1 mõtte kohaselt saab rikkujalt nõuda vara, mis õiguse kohaselt peaks kuuluma kannatanule.¹⁵¹ Olukorda, kus meediaettevõtte teenib rikkumiselt tulu ning õiguskord näeb ette võimaluse sellise õigustamatu tulu välja nõudmiseks, ei saa autor hinnangul käsitleda sõnavabaduse riivena. Alusetu rikastumise instituudi mõtte kohaselt ei tohi rikkumine olla tulus.

Teiseks võib tuua näite, et olukorras, kus isik kasutab ilma õigusliku aluseta teisele isikule kuuluvat eluruumi, saab rikkujalt nõuda rikkumiselt saadud tulu, mis võib seisneda näiteks kasutuseelistes. Juhul kui isikuõiguste rikkumisel korral oleks alusetu rikastumise nõue välistatud, tekiks õigustatult küsimus, kas kellegi valduse rikkumine on olulisem kui isikuõiguse rikkumine? Miks peab seadusandja valduse kaitset olulisemaks õigushüveks kui isiklike õiguste kaitset? Kui eitada alusetu rikastamise nõuet isikuõiguste rikkumise korral, tekitaks see autori hinnangul olulisi küsitavusi nii õigluse kui ka eetika aspektidest lähtudes.

Autor on seisukohal, et au teotamise korral on VÕS § 1037 lg 1 või VÕS § 1039 mittevaralise kahju hüvitamise nõudele lisaks täiendavaks õiguskaitsevahendiks. Deliktiõiguse peamiseks eesmärgiks on õiguste rikkumisega kaasnevate tagajärgede likvideerimine ning rikkumiseelse olukorra taastamine. Autor on seisukohal, et arvestades mittevaralise kahju hüvitise suurust, ei saa olukorras, kus kahju tekitaja on rikkumiselt teeninud tulu, rääkida rikkumiseelse olukorra taastamisest, sest kahju tekitajale jääb alles vähemalt osa rikkumise teel saadud tulust.

Isikuõiguste rikkumisel võivad olla peamiselt kahesugused tagajärjed. Isikul, kelle õigusi rikuti, võib rikkumise tulemusel tekkida negatiivse tagajärjena mittevaraline kahju. Rikkuja poolel võib teise isiku õiguse rikkumise tagajärjel tekkida aga positiivne varaline tagajärg, õiguse rikkumisega võib kaasneda ka rikkuja vara suurenemine. Seetõttu on selge, et õiguse rikkumise tagajärgede likvideerimiseks ehk seisundi loomiseks, millega taastuks endine olukord nii rikkuja kui ka kannatanud poolel, ei pruugi piisata ainult kannatanule negatiivse tagajärje likvideerimisest. Rikkuja positiivsete varaliste tagajärgede likvideerimine võib aga deliktiõiguslike vahendite abil võib aga olla problemaatiline.¹⁵² Rikkumisega teenitud tulu hüvitamine on aga deliktiõiguslikult võimatu, kuivõrd kahju hüvitamise nõude primaarseks eelduseks on tekkinud kahju, kuid rikkuja rikastumine ei ole kannatanu kahju.

¹⁵¹ RKTko nr 3-2-1-46-07.

¹⁵² Varul. P jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2009, lk 606.

Rikkumiskondiktsiooni eesmärgiks on kõrvaldada ebaõiglus, kus ühe isiku õigused osutuvad rikutuks ning sellest saab kasu teine isik. Oluline pole, kas rikkuja tegu oli õigusvastane, kas ta oli rikkumises süüdi või kas rikastumise põhjustavaks teoks oli tema enda tegu. Kannatanu õiguste rikkumisega on tegu siis, kui tema õigustesse sekkutakse ilma tema nõusolekuta.¹⁵³ Nõusoleku all peetakse silmas mis tahes lepingust, ühepoolset antud loast või õigusaktist tulenevat õigustatud isiku poolset nõustumist rikkumise kaasa toonud toiminguga.¹⁵⁴

Oluline on märkida, et kuna § 1037 lg 1 eeldab õiguste rikkumist, võib säte konkureerida VÕS §-st 1043 tuleneva deliktilise kahju hüvitamise nõudega. Riigikohus on mitmes lahendis leidnud, et valikuõigus, kas esitada alusetust rikastumisest tulenev nõue VÕS § 1037 alusel või õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise nõue VÕS § 1043 alusel, kuulub hagejale.¹⁵⁵ Kahju hüvitamise ja alusetu rikastumise nõuded on aga erineva sisuga, kuna esimesel juhul seisneb küsimus selles, millest on kannatanu ilma jäänud, siis teisel juhul küsime, mida on rikkuja juurde saanud. Rikkumiskondiktsiooniga ei taastata alati endist olukorda, nagu see on kahju hüvitamise puhul, vaid selle eesmärgiks on rikkumise kõrvaldamine väärtuse osas, mis ei kuulu rikastunud isikule.¹⁵⁶ Eeltoodust tuleneb, et olukorras, kus isik soovib taastada isikuõiguste rikkumisele eelnenud olukorra, on tal võimalik nõuda delikti üldkoosseisu alusel mittevaralise kahju hüvitamist ning paralleelselt ka rikkumise alusel saadut.

Asjaolu, et õiguste rikkumisel saadud tulu väljanõudmine on vastava nõude eelduste täidetuse korral menetluslikult edukas, kinnitab ka Riigikohtu 07.12.2011.a lahend. Nimetatud kaasuse asjaolud olid lühidalt järgmised. AS Tallegg (hageja), kes omas kaitstud kaubamärki PEREMUNA, esitas AS-i Maag grupp vastu hagi, nõudes 12 900 krooni kahju hüvitamiseks ning alusetult saadud 410 396 krooni 14 sendi väljamõistmiseks põhjusel, et kostja kasutas enda turustatavate munade pakenditel tähist "Peremunad". Hageja ei olnud kostjale andnud nõusolekut oma kaubamärgi kasutamiseks ning leidis, et tema kaubamärgi kasutamine võimaldab kostjal saada hageja õiguste rikkumise teel kasu. Maakohus rahuldask hagi ja mõistis kostjalt välja 423 296 krooni 14 senti. Ringkonnakohus nõustus maakohtu põhjendustega ega pidanud vajalikuks neid korrata. Riigikohus jättis Ringkonnakohtu otsuse muutmata.¹⁵⁷

¹⁵³ Tampuu. T. Alusetu rikastumise õigus võlaõigusseaduses. Lühülevaade. Juridica VII/2002, lk 461.

¹⁵⁴ Varul. P jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2009, lk lk 608.

¹⁵⁵ RKTko nr 3-2-1-47-11; RKTko nr 3-2-1-46-09.

¹⁵⁶ Tampuu. T. Alusetu rikastumise õigus võlaõigusseaduses. Lühülevaade. Juridica VII/2002, lk 461.

¹⁵⁷ RKTko nr 3-2-1-123-11.

Täiendavalt saab välja tuua, et ka õiguskirjanduses on asunud seisukohale, et alusetu rikastumise nõue on võimalik esitada ka isikuõiguste rikkumise korral. Näiteks on Karin Sein analüüsinud karistuslike kahjuhüvitiste sobivust Eesti õigussüsteemi ning jõudnud järeldusele, et mittevaralise kahju hüvitamise määramisel puudub vajadus arvestada rikkumisest teenitud tuluga, kuna kannatanul on võimalus selline tulu alusetu rikastumise sätete alusel välja nõuda.¹⁵⁸ Samale seisukohale on jõudnud ka Juridica artiklis ka M. Hirvoja.¹⁵⁹

Alusetu rikastumise nõude esitamine õiguse rikkumise korral on reguleeritud ka teistes õigusinstituutides. Intellektuaalomandi valdkonnas võib alusetu rikastumise nõude esitamisel tugineda Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 29.04.2004. a direktiivile 2004/48/EÜ "Intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta". Nimetatud direktiivi artikli 13 lg 1 lit a kohaselt tuleb kahju hüvitamisel arvesse võtta ka rikkuja poolt teenitud ebaõiglast tulu.¹⁶⁰

Lisaks sätestab AutÕS § 81⁷ lg 1 p 1 et autor võib teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti õigusvastase kasutamisega tekitatud varalise ja mittevaralise kahju hüvitamist vastavalt võlaõigusseaduse §-le 1043. AutÕS § 81⁷ lg 1 p 3 kohaselt võib autor teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti õigusvastase kasutamise teel saadu väljaandmist vastavalt võlaõigusseaduse §-dele 1037 ja 1039.¹⁶¹ Riigikohus on leidnud, et autoriõiguse rikkumise tõttu võib autoril tekkida kahju seetõttu, et ta kaotab autoriõiguse rikkumise tõttu võimaluse saada tulu oma teose kasutamise eest mujalt. Autoriõiguse rikkuja säästetud kulutused tuleb autorile hüvitada mitte kahjuna, vaid alusetust rikastumisest tuleneva hüvitisena. Nõude saab esitada VÕS § 1037 lg 1 alusel ning olenemata sellest, kas autoriõigust rikkunud isik oli rikkumises süüdi. Autoriõiguse rikkuja, kes rikkumise ajal teadis või pidi teadma rikkumise lubamatusest, on kohustatud välja andma rikkumisest saadud kasu rikkumise ajast lähtudes VÕS § 1039 alusel.¹⁶²

Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et nagu autoriõiguse rikkumise korral, saab ka autotamise korral nõuda nii mittevaralise kahju hüvitamist kui ka alusetule teenitud tulu.

¹⁵⁸ Sein. K. Kas Eesti õiguses tuleks lubada karistuslikke kahjuhüvitisi? Juridica II/2008, lk 100.

¹⁵⁹ Hirvoja. M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamise ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. Juridica I/201, lk 57.

¹⁶⁰ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 29.04.2004. a direktiiv 2004/48/EÜ "Intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta". Kättesaadav: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0048R\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0048R(01)&from=EN) (15.02.2016).

¹⁶¹ Autoriõiguse seadus. RT I, 29.10.2014, 4.

¹⁶² RKTko nr 3-2-1-124-06.

Autorile teadaolevalt pole Eesti kohtupraktikas aga ühtegi juhtumit, kus rikkujalt oleks nõutud alusetult saadud tulu väljaandmist.

3.2 Nõude ulatus ning rikastumise suuruse väljaselgitamine

Esmalt on oluline välja tuua, et alusetu rikastumise sisu on erinev sõltuvalt sellest, kas rikkuja oli heauskne või pahauskne. Heauskuselt rikkujalt saab nõuda saadu harilikku väärtust, pahauskelt rikkujalt saab aga täiendavalt nõuda ka alusetult saadud tulu väljaandmist. Täiendavalt saab heauskne rikkuja tugineda ka rikastumise äralangemise argumentidele, pahausknel rikkujal sellist võimalust ei ole.

VÕS § 1037 reguleerib heauskse rikkuja vastutust. Nõude sisuks on rikkumise teel saadud hariliku väärtuse hüvitamine. Seega on äärmiselt oluline rikkumise teel saadu määratlemisel olla võimalikult täpne. Omaette küsimus tõusetub sellest, mida hariliku väärtuse all üldse silmas peetakse. Võlaõigusseaduse kommentaaride autorid on toonud näiteks et teisele isikule kuuluva asja korral omandatakse vastava asja kasutamise võimalus, mille harilikuks väärtuseks on tavaliselt sellise asja sellisel viisil kasutamise eest makstav tasu. Teisele isikule kuuluva asja käsutamise korral loetakse rikkumise teel saadu harilikuks väärtuseks reeglina selle kohalik keskmine müügihind.¹⁶³ Seega on siinkohal on oluline selgeks teha, milline hüve õigustamatu au teotamise korral omandatakse?

Isiku nime või kujutise kasutamise korral eeltoodu küsimusele vastata lihtsam, sellisel juhul saab näiteks teise isiku pildi õigustamatu avaldamise korral harilikuks väärtuseks lugeda tasu, mille maksmist vastav isik tavaliselt oma pildi sellisel viisil kasutamise eest nõuaks.¹⁶⁴ Kui aga rääkida au teotamisest siis on raske välja tuua, mis on rikkuja poolt isikliku õiguse kasutamise tõttu saadu harilik väärtus.

VÕS § 1039 sätestab täiendavalt pahauskse rikkuja vastutuse. Nimetatud sätte järgi võib õigustatud isik rikkujalt, kes teadis oma õigustuse puudumisest või pidi sellest teadma, lisaks saadu harilikule väärtusele nõuda ka rikkumisega saadud tulu väljaandmist. Rikkuja peab õigustatud isikule teatama, millist tulu ta rikkumisega saadust sai. Seega lasub tulu tõendamise koormus eelkõige pahausknel rikkujal.

¹⁶³ Varul. P jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2009, lk 611.

¹⁶⁴ *Ibid*, lk 609.

Riigikohus on asunud seisukohale, et isikliku õiguse rikkumist, sealhulgas eraelu puutumatus rikkumist võib pidada muuks õiguseks VÕS §-de 1037 ja 1039 mõttes ja kannatanu saab pressideliktide puhul nõuda lisaks saadu harilikule väärtusele ka rikkumisest saadud tulu väljaandmist. Sellisel juhul tuleb kannatanul tõendada, et tema isikuõigusi rikkunud isik sai rikkumisest tulu, st tõendamisesemesse kuulub nii kannatanu õiguste rikkumine, rikkuja tulu saamine kui ka põhjuslik seos nende vahel.¹⁶⁵

Nõude ulatuse kindlaksmääramisel on olulise tähtsusega vastata ka küsimusele, kas rikkumise teel saadud tulust saab maha arvata saadu omandamiseks tehtud kulutused ning kui jah, siis millises ulatuses? Juba eelnevalt käsitletud Peremuna kaasuses oli vaidluse all muuhulgas ka küsimus, millised kulusid saab rikkumise teel saadud tulust maha arvata.

Hageja asus seisukohale, et kuna kostja turustas oma tooteid hagejale kuuluvat kaubamärki õigusvastaselt kaustades, peab kostja hüvitama kogu rikkumise vältel teenitud tulu. Hageja arvutas tulust maha toodete sisseostukulud ja transpordikulud ehk kulud, mis on otseselt kaubaga seotud. Kostja sellise arvestusega ei nõustunud ning leidis, et tulust tuleb maha arvutada ka üldkulud. Maakohus nõustus hageja seisukohaga, et kostjalt tuleb välja mõista rikkumisega saadud tulu, millest on maha arvatud hind, mille kostja kauba eest tasus, ja transpordikulud. Sealjuures tugines kohus Saksamaa Ülemkohtu 2.11.2000. a otsusele, mille kohaselt on lubatav vaid tootega vahetult seostatavate kulude (kauba ostmine, levitamine, transport), kuid mitte üldkulude (töötasud, halduskulud, kindlustus, ruumide rent jms) arvessevõtmine, ning rikkumise teel saadud tulust mahaarvatavate toote tootmise ja turustamisega seotud otseste kulude tõendamise koormus lasub õigusrikkujal. Kohus selgitas, et seisukohta, mille kohaselt ei ole õigusrikkujal õigust oma tulude kindlakstegemisel lahutada õigustrikkuva toote pealt saavutatud käibest kaudseid ehk üldkulusid kinnitab kohtupraktika mujal riikides.¹⁶⁶ Sellise käitlusega nõustus ka ringkonnakohus ning Riigikohus, kes tõi täiendavalt välja, et üldkulude mahaarvamine pole põhjendatud kuna see võimaldaks rikkujal, kes rikub teisele isikule kuuluvat õigust, katta üldkulusid rikkumisest saadu arvel.¹⁶⁷

Tuginedes eeltoodule saab asuda seisukohale, et rikastumise ulatuse kindlaksmääramisel saab lähtuda rikkuja müügitulemuste majanduslikest näitajatest. Samas tõusetub siin kohaselt ka

¹⁶⁵ RKTko nr 3-2-1-18-13.

¹⁶⁶ HMKo 08.12.2010 nr 2-09-3757.

¹⁶⁷ RKTko nr 3-2-1-123-11.

küsimus sellest, kuidas arutada rikkumise ulatust, kui rikkuja on teeninud tulu on õiguspärase majandustegevuse käigust saadud tuluga segunenud? Eelnevalt küsimusele on raske vastata. Võtame näiteks olukorra, kus ajakiri avaldab au teotava artikli. Kannatanu saab sellises olukorras nõuda konkreetse ajakirja numbri müümisest saadud tulu. Samas kui ajakiri sisaldab ka muid artikleid, võib „õiguspärane“ tulu olla segunenud rikkumiselt saadud tuluga ning ainult rikkumiselt saadava tulu suurus ei pruugigi olla üldse eristatav.

Seega saab asuda seisukohale, et rikkumiselt saadud tulu täpne välja selgitamine võib praktikas olla keeruline või koguni võimatu. Autor leiab, et kannatanu, kes soovib rikkumiselt saadud tulu väljamõistmist, ei pea ise rikkumiselt saadava tulu suurus täpselt kindlaks tegema. Nimelt peab VÕS § 1039 teisest lausest tulenevalt tulu suuruse teatama rikkuja. Juhul kui rikkuja soovib väljamõistetava summa vähendamisest, peab ta välja tooma, kui suurt tulu sai ta just vaidlusaluse rikkumise tõttu. Kui rikkuja ei suuda konkreetsest rikkumisest teenitud tulu tuvastada, ei jää kohtul muud üle kui rahuldada nõu kogu teenitud tulu ulatuses.¹⁶⁸

3.4 Süü ja pahausksuse samastamise võimalikkus

Autor on toob välja, et alusetu rikastumise nõuded võivad olla kahju hüvitamise nõuetega võrreldes eelistatumad kahel põhjusel. Esiteks on alusetu ristumise nõude esitamine võimalik juhul kui kahju puudub. Teiseks on õigusteoorias asunud seisukohale, et alusetu rikastumise nõude eeliseks on ka asjaolu, et deliktiline vastutus eeldab isikuõiguste rikkumise korral süüd, VÕS § 1037 lg 1 kohaselt ei ole süü olemasolu seevastu nõutav.¹⁶⁹

VÕS § 1037 lg 1 kontekstis puudub isikul süü, kui rikkuja ei tea ega peagi teadma oma õiguste puudumisest ehk siis teisisõnu heauskse rikkuja puhul on süü välistatud.

Omaette küsimus tõusetub aga sellest, kas delikti üldkoosseisu eelduste täidetuse korral saab automaatselt ka väita, et pahausksuse eeldused on täidetud? Olukorras, kus delikti eelduseks on süü ehk rikkumine peab olema toime pandud vähemalt hooletusega, on igati õigustatud

¹⁶⁸ RKTko nr 3-2-1-123-11.

¹⁶⁹ Varul. P jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2009, lk 609.

küsida, kas hooletuse esinemise korral saab ka väita, et hoolsalt käitudes oleks rikkuja oma õigused või nende puudumise välja selgitanud või vähemal oleks pidanud seda tegema?

Raske hooletuse korral eelnevat küsimust ei teki. Nimelt sätestab VÕS § 15 lg 4 et kui isik ei teadnud õiguslikku tähendust omavat asjaolu raske hooletuse tõttu, siis loetakse, et ta pidi seda asjaolu teadma. Seega juhul, kui isiklike õiguste rikkumine on toime pandud raske hooletusega, saab seadusele tuginedes väita, et rikkuja oli ühtlasi ka pahauskne VÕS § 1039 mõttes. Seega jääb üksnes küsimus, kas analoogselt oleks ka hooletuse korralik võimalik väita, et rikkuja oli pahauskne?

Autori hinnangul on käesoleva teema kontekstis võimalik jaatada tugevat seost hooletuse ning õiguste puudumisest teada pidamise vahel. Ajakirjanikud tegutsevad oma kutsetegevuses, seega on pressideliktide korral õigustatud lähtuda kõrgemast hoolsuse määrast. Tegemaks kindlaks, kas rikkuja käitumises esines hooletus või mitte, tuleb igal konkreetsel juhul sõltuvalt asjaoludest hinnata rikkuja käitumist ning analüüsida, kas ta jättis millelegi olulisele tähelepanu pööramata, kuigi ta oleks pidanud seda kutsenõuetest tulenevalt tegema?¹⁷⁰

Eesti ajakirjanduseetika koodeksi punkt 4.9 kohaselt võib inimese eraelu puutumatus rikkuvaid materjale avaldada vaid juhul, kui avalikkuse huvid kaaluvad üles inimese õiguse privaatsusele. Sama koodeksi punkti 1.5 kohaselt ei tohi ajakirjandus oma tegevusega kellelegi tekitada põhjendamatu kannatusi, veendumata, et avalikkusel on tõesti vaja seda informatsiooni teada. Koodeksi punkti 1.4 sätestab et ajakirjanik vastutab oma sõnade ja loomingu eest. Ajakirjandusorganisatsioon kannab hoolt selle eest, et ei ilmuks ebatäpne, moonutatud või eksitav informatsioon.¹⁷¹

Hoolimata eelsteeritud ajakirjanduseetika koodeksi sätetest, mis olles sedavõrd üldisel kujul, kõlavad väga rangetena, on selge, et nimetatud sätete tõlgendamine on siiski oluliselt problemaatilisem. Esmalt on oluline välja tuua, et ajakirjanduseetika koodeks on siduv Pressinõukogu liikmetele, kelleks on lisaks Eesti Ajalehtede Liidu liikmeslehtedele ka Delfi, Rahvusringhääling, Kanal 2, TV3, BNS, radio Kuku ja Tallinna TV.¹⁷² Samas omavad mitmed eelnimetatud liikmed ka „kollaseid kõmulehti“ näiteks on üheks selliseks Postimehele

¹⁷⁰ Varul. P jt. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2006, lk 66.

¹⁷¹ Eesti ajakirjanduseetika koodeks. Eesti Ajalehtede Liit. - <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html> (02.01.2016).

¹⁷² Pressinõukogu. Eesti Ajalehtede Liit. - <http://www.eall.ee/pressinoukogu/index.html> (02.01.2016).

kuuluv Elu24 ning Õhtulehele kuuluv Kroonika. Arvestades aga „kollases ajakirjanduses“ avaldavate artiklite sisu, on vastuolu ajakirjanduseetika koodeksiga ilmne. Saab välja tuua ka asjaolu et ajakirjanduseetika koodeksit on võimalik tõlgendada valikuliselt. Hoolimata eeltoodule on fakt see, et ajakirjanduseetika koodeks, kui ajakirjanduslikku töö toimimise aluseid sätestav regulatsioon on olemas ning osalistele järgimiseks siduv.

Eeltoodule tuginedes on autori hinnangul võimalik ajakirjanduseetika koodeksile tuginedes sisustada ajakirjaniku hoolsuskohustuse määra. Võttes arvesse, et ajakirjanik peab koodeksit järgima, saab järeldada, et au teotamise korral peab ajakirjanikule olema teada, kas tal on vastavasisulise artikli avaldamiseks õigus mitte.

Ka võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaande autorid on seisukohal, et käibes nõutav hool on objektiviseeritud ning nõuab vastaval majandus- ja kutsealal tegutsemisel kehtivate standardite järgmist. Sealjuures ei pea standardid olema kehtestatud õigusaktiga, vaid võivad olla välja töötatud ka vastavate kutseühenduste poolt. Nii peab iga spetsialist järgima oma kutseala kitsamaid reegleid ja näitama üles vastaval kutsealal tegutsemisel tavaliselt oodatavat hoolikust.¹⁷³

Lisaks objektiivsele hooletuse määrale on hooletuse eelduseks ka rikkumise objektiivne ettenähtavus ja välditavus. Oluline on määratleda, mida konkreetselt saab rikkujale ette heita. VÕS § 1050 lg 2 sätestab et isiku süü hindamisel arvestatakse muu hulgas tema olukorda, vanust, haridust, teadmisi, võimeid ja muid isiklikke omadusi. Seega ei saa deliktalise vastutuse puhul rääkida ainult objektiivsetest kriteeriumitest, vaid oluline on ka subjektiivne element.¹⁷⁴ Ka eelnev on pressideliktide puhul äärmiselt oluline, sest kutsetegevuses tegutsevalt isikul peavad olema tööks vajalikud teadmised, oskused ning kogemused, mille edukas rakendamine peaks tagama vajaliku hoolsusmäära järgimise. Eeltoodule tuginedes saab asuda seisukohale, ajakirjaniku puhul võib vajaliku hoolsuse määra järgimata jätmise tähendada pahatahtlikku käitumist, sest ajakirjanikult nõutava hoolsusstandardi rakendamisel peab ta teadma oma õigustest või nende puudumisest.

Kokkuvõttes võib asuda seisukohale, et deliktiõiguslikud õiguskaitsevahendid tagavad au teotamise korral efektiivse õiguskaitse üksnes siis, kui rikkuja ei teeninud rikkumiselt kasu.

¹⁷³ Varul. P jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2006, lk 332.

¹⁷⁴ *Ibid*, lk 332.

Alusetu rikastumise nõuet tuleks kahju hüvitamise nõudele eelistada kahes olukorras. Esiteks siis, kui varaline kahju puudub. Isiklike õiguste rikkumisega ei kaasne aga üldjuhul varalist kahju. Autor on seisukohal, et kuivõrd mittevaralise kahju hüvitamise eesmärk on varalise kahju hüvitamise eesmärgist erinev, ei välista mittevaralise kahju hüvitamise nõue alusetust rikastumisest tuleneva nõude esitamist. Täiendavalt on pajudel juhtudel VÕS §-s 1043 sätestatud eelduste täitumise korral täidetud ka VÕS §-s 1037 lg-s 1 sätestatud eeldused.

4. DOKUMENDIGA TUTVUMINE

M. Hirvoja on *Juridica* artiklis tõstatanud küsimuse sellest, miks on vaja pressideliktide puhul tõrjuvat kahjuhüvitist, kui VÕS §-d 1037 ja 1039 lubavad isikuõiguste rikkumise korral nõuda rikkujalt alusetult saadud tulu välja? Artiklis on leitud, et preventiivne hüvitis on vajalik selleks, et on väga raske, kui mitte võimatu tõendada, kui palju tulu konkreetse delikti tagajärjel teeniti.¹⁷⁵ Autor nimetatud seisukohaga ei nõustu.

Olukorras, kus isik soovib esitada alusetu rikastumise nõude, paludes kohtul rikkujalt välja mõista rikkumiselt saadu hariliku väärtuse või tulu, on äärmiselt oluline teada, kas rikkuja üldse sai tulu. Ei saa automaatselt eeldada, et igasuguse rikkumisega omandatakse mingi väärtus või tulu. Täiendavalt oleks kahjustatud isikul efektiivse õiguskaitse rakendamiseks kahtlemata ka vaja teada, millisesse suurusjärku teenitud tulu jääb. Eeltoodu tekitab küsimuse, kuidas on õigustatud isikul võimalik teada saada kas üldse ja kui, siis mida rikkuja rikkumise tulemusel omandanud on?

VÕS § 1039 teisest lausest tuleneb, et rikkuja peab õigustatud isikule teatama, millist tulu ta rikkumisega saadust sai, ei saa autori hinnangul seda käsitleda iseseisva nõudealusena. Rikkuja kohustus teatada, millist tulu ta sai, on käsitletav pigem tõendamiskoormuse jaotumist reguleeriva normina. Autor on seisukohal, et rikastumise seisukohast oluliste asjaolude väljaselgitamiseks saab kahjustatud isik nõuda rikkujalt asjakohaste dokumentidega tutvumist.

Tsiviilkohtumenetluse seadustikus on regulatsioon, mis võimaldab menetlusosalisel paluda kohtu abi dokumendiga tutvumiseks, esitades selleks kohtule vastavasisulise taotluse. Nimelt sätestab TsMS § 278 et kui isik taotleb, et kohus nõuaks dokumendi välja teiselt isikult, peab ta taotluses dokumenti ja selle sisu kirjeldama ning märkima, miks ta arvab dokumendi olevat selle isiku käes. Samas ei aita ka nimetatud regulatsioon kuidagi isikut, kes soovib kohtusse alusetu rikastumise nõudega pöördumise põhjendatust ning perspektiivikust hinnata.

VÕS § 1015 sätestab, et teise isiku valduses oleva dokumendiga tutvumise vastu õigustatud huvi omav isik võib valdajalt nõuda dokumendiga tutvumise lubamist, kui dokument on koostatud dokumendiga tutvuda sooviva isiku huvides või kui dokumendis on kajastatud selle

¹⁷⁵ Hirvoja. M. Hirvoja. M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevarelise kahju hüvitamise ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. *Juridica* I/2011, lk 57.

isiku ja dokumendi valdaja vaheline õigussuhe või nendevahelise tehingu ettevalmistamine. Tegemist on instituudiga, mis võimaldab isikul lepinguväliselt selgitada õiguslikku olukorda teise isiku valduses oleva dokumendiga tutvumise teel teda puudutavas asjas.¹⁷⁶

Dokumendi mõiste sisustamisel saab lähtuda tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud dokumendi mõistet. TsMS § 272 lg 1 kohaselt on dokumentaalne tõend igasugune kirjalikult, pildistamisega või video-, heli- või elektroonilise salvestusega või muu andmesalvestusega jäädvustatud dokument või muu sellesarnane andmekandja, mis sisaldab andmeid asja lahendamiseks tähtsate asjaolude kohta ja mida on võimalik kohtuistungil esitada tajutaval kujul. TsMS § 272 lg 2 kohaselt on dokumentideks ka ametlikud ja isiklikud kirjad, kohtulahendid teistes kohtuasjades ning menetlusosalise poolt kohtule esitatud eriteadmistega isikute arvamused.

Dokumendiga tutvumise nõue on kindlat liiki asja, s.o dokumendi, ettenäitamise nõue. VÕS § 1015 järgi saab dokumendiga tutvumist nõuda esmalt juhul, kui dokument on koostatud dokumendiga tutvuda sooviva isiku huvides. Käesoleva töö kontekstis on vajalik välja selgitada, kas näiteks rikkuja müügitulemused saavad olla dokumendiks, mis on koostatud kannatanu huvides. Riigikohus on väljendanud seisukohta, mille kohaselt on dokument koostatud isiku huvides, kui dokument teenib sellega tutvuda sooviva isiku huve, st dokument on isikule vajalik tõend või vähemalt kinnitab isiku mingisuguse õigusliku positsiooni olemasolu.¹⁷⁷ Võttes arvesse, et rikkuja müügitulemused kajastavad kahjustatud isiku õiguslikku positsiooni, saab asuda seisukohale, et müügitulemusi kajastavad aruanded on koostatud kahjustatud isiku huvides.

Teiseks on VÕS § 1015 järgi nõutav, et dokumendiga tutvuda soovival isikul oleks dokumendiga tutvumise vastu õigustatud huvi. Oluline on välja tuua, et õigustatud huvi ei seisne üksnes selles, et dokument on koostatud isiku huvides, või selles, et dokumendis on kajastatud ette näitamist nõudva isiku ja dokumendi valdaja vahelist õigussuhet või nendevahelise tehingu ettevalmistamist. Nimelt on Riigikohus leidnud, et dokumendiga tutvuda sooviva isiku õigustatud huvi ei saa samastada vaid nende asjaoludega.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Varul. P jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2009, lk 558.

¹⁷⁷ RKTko nr 3-2-1-108-10.

¹⁷⁸ *Ibid.*

Õigustatud huvi dokumendiga tutvumiseks tuleb jaatada juhul, kui dokumendiga tutvumine on vajalik isiku mis tahes õiguslikku kaitset vääriva huvi toetamiseks, säilitamiseks või kaitsmiseks, sh tema õigusliku positsiooni kindlustamiseks või selgitamiseks.¹⁷⁹ Eeltoodule tuginedes saab väita, et isik, kes soovib dokumentide põhjal tuvastada alusetu rikastumise nõude esitamise võimalikkust ning rikkuja rikastumise ulatust, omab sellise dokumendi vastu õigustatud huvi, sest kannatanu õigustatud huviks on välja selgitada, kas tal on rikkuja vastu nõue või mitte ning milline on nõud olemasolu korras rikastumise ulatus. Seega saab kokkuvõttes väita, et isik, kelle isiklike õigusi on rikutud, on õigustatud nõudma dokumendi esitamist.

Näitena praktikast võib tuua kaasuse, kus hageja esitas kostja vastu hagi, milles palus kohustada kostjat esitama hagejale oma raamatupidamisdokumendid ja muu teabe selle kohta, mis puudutab kostja toodete müüki. Hageja oli kostja müügiesindaja, tegutsedes agendilepingu alusel ning agenditasu suurus oli 3% müügi summast. Kuna kostja hagejale agenditasu ei maksnud, nõudis hageja kostja müüki puudutavate dokumentide esitamist. Kostja eitas agendilepingu sõlmimist ning väitis, et poolte vahel oli käsundusleping. Nii maa- kui ka ringkonnakohus jätsid hagi rahuldamata põhjusel, et poolte vahel polnud sõlmitud agendilepingut. Tuvastatud asjaoludes nähtus üksnes see, et pooled olid kokku leppinud, et hagejal on õigus saada tasu protsendina kostja toodete müügist. Riigikohus leidis, et kohtud asusid põhjendamatult seisukohale, et hagi ei saa rahuldada kuna poolte vahel puudus agendileping. Kohus leidis et hagejal on õigustatud huvi tutvumaks dokumentidega, mis sisaldavad tasunõude arvutamiseks vajalikku teavet, kuivõrd nõutavad dokumendid võivad puudutada hageja õiguslikku positsiooni.¹⁸⁰

Dokumendiga tutvuda sooviv isik peaks dokumentidega tutvumiseks esitama dokumendi valdajale vastavasisulise nõude. Juhul kui dokumendi valdaja keeldud dokumente ette näitamast, saab pöörduda vastava nõudega kohtusse. Kohtusse pöördudes on hageja huvide kaitse seisukohast oluline, et dokumentidega tutvumise nõue on piisavalt piiritletud. Nimelt on Riigikohus rõhutanud, et hageja peab hagiavalduses piiritlema dokumendid, millega tutvumist ta nõuab.¹⁸¹ Seejuures peab isik ise põhistama oma kaitsmist vääriva huvi olemasolu ning tooma esile asjaolud, millest saab üheselt järeldada, et tal on õigustatud huvi

¹⁷⁹ RKTko nr 3-2-1-10-14.

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ RKTko 3-2-1-108-10 ning RKTko nr 3-2-1-132-07.

dokumendiga tutvuda. Isikul on kaitsmist vääriv huvi dokumendiga tutvuda eelkõige juhul, kui ta soovib selgust teda puudutavate õigussuhete olemasolu või ulatuse kohta.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö peamiseks eesmärgiks oli leida vastus küsimusele, kuidas saab kahjustatud isik au teotamise korral oma õigusi efektiivselt kaitsta. Õigus aule ja väärrikusele on iseseisvaks põhiõiguseks, mistõttu lasub riigil positiivne soorituskohustus tagada au kaitseks efektiivsed õiguskaitseabinõud.

Autor leidis, et au saab teotada nii ebakohase väärtushinnanguga, tegelikkusele mittevastava asjaolu avaldamisega ning ka tõele vastava faktiväitega juhul, kui see võimaldab isiku väärtustamist negatiivse hinnanguga. Mida au teotamine aga endast kujutab, et on fakti, asjaolude ja hinnangu küsimus. Otsustamaks, kas mingi hinnang on au teotava iseloomuga, tuleb hinnata kasutatud väljendite ühiskondlikku tähendust, täiendavalt on oluline arvestada väljendi ajaloolise ning sotsiaalse kontekstiga.

Faktiväite ning väärtushinnangu erinevus seisneb asjaolus, et faktiväide on põhimõtteliselt kontrollitav, selle tõesus ja väärsus on kohtumenetluses tõendatav. Väärtushinnanguks ehk väärtusotsuseks saab pidada aga sellist hinnangut, mis oma sisu või vormi tõttu võib olla konkreetses kultuurikeskkonnas halvustava tähendusega. Väärtushinnangut on küll võimalik põhjendada, mitte aga tõendada selle sisu tõesust või väärust, kuna väärtushinnang ei sisalda andmeid. Autor leidis kohtupraktikat analüüsid, et väärtushinnangu ning faktiväite eristamine on sageli keeruline, täiendavalt võivad esitatud väljendid sisaldada endas nii faktiväidet kui ka väärtushinnangut samaaegselt. Vahetegu faktiväitel ja väärtushinnangul on aga õige õiguskaitsevahendi valikul kriitilise tähtsusega. Autor on leidnud mitmed kohtuotsuseid, kus hageja on nõudnud faktiväite ümberlükkamist, kuigi tegelikkuses oli esitatud andmete puhul tegu hoopis väärtushinnanguga, väärtushinnangu ümberlükkamist aga nõuda ei saa.

Magistritöö autor analüüsis mittevaralise kahju hüvitamise praktikat au teotamise korral, eesmärgiga välja selgitada mittevaralise kahju hüvitamisega seotud probleemid ning analüüsida, kas mittevaralise kahju hüvitamise regulatsioonist üksi piisab, et tagada au teotamise korral kannatanud õiguste kaitse. Autor analüüsis mittevaralise kahju hüvitamise asjades tehtud esimese ja teise astme kohtute lahendeid 01.01.2007 – 31.12.2010 ehk võlaõigusseaduse §-i 134 muudatusele eelnenud neljal aastal ning jõudis järeldusele, et mittevaralise kahju hüvitamise regulatsioonis esinesid tõsise puudujäägid. Esmalt saab välja tuua, et kohtud jätsid mittevaralise kahju hüvitamise nõuded sageli rahuldamata põhjendusel,

et kahju tekkimine ei ole tõendatud. Teiseks, ka juhul kui kohus pidas mittevaralise kahju tekkimist tõendatuks, hüvitati kahju peamiselt naturaalarstitutsiooniga, rahas mõisteti hüvitis välja harva. Kolmandaks jõudis autor järeldusele, et isegi juhul, kui mittevaraline kahju rahas hüvitati, jäid summad pigem tagasihoidlikuks.

Järgnevalt analüüsis autor ja teise astme kohtute lahendeid alates 31.12.2010 – 01.04.2016 eesmärgiga selgitada välja, kas VÕS § 134 muudatus on täitnud oma eesmärgi. Esmalt toob autor välja, et leidis neli lahendit, kus kohus ei arvestanud seadusemuudatusega ning seadis mittevaralise kahju hüvitamise nõude jätkuvalt sõltuvusse "erilistest asjaoludest". Teiseks saab välja tuua, et ühiskondliku heaolu tasemele tõusuga on ka hüvitised mõningal määral suurenenud. Pressideliktide puhul on kohtud sageli hüvitise suurust põhjendanud kostja majandusliku seisundiga ning arvestatud ka kahju hüvitise preventiivset funktsiooni, mistõttu on rikkumise tõsise raskuse ja ulatuse korral väljamõistetavad hüvitised varasemast õiglasemad. Tugienes eeltoodule ning jättes kõrvale 4 kohtulahendit, kus kohtud pole seadusemuudatusele tähelepanu pööranud, saab üldjoontes väita, et VÕS § 134 muudatus on taganud kahjustatud isikutele parema õiguskaitse, mis väljendub peamiselt mittevaralise kahju tekkimise eelduses ning tõsiste rikkumiste korral õiglasemates hüvitistes.

Autor jõudis mittevaralise kahju hüvitamise regulatsiooni analüüsidest seisukohale, et kohtud tuginevad mittevaralise kahju eest välja mõistatava hüvitise suuruse määramisel sageli varasemale kohtupraktikale. Eelnev on autori hinnangul problemaatiline seetõttu, et viitega varasemale kohtupraktikale jätvad kohtud konkreetse kaasuse asjaolud üldjuhul arvestamata. Teine probleem seisneb vastuolus menetlusõigusega, sest pelgalt viide varasemale kohtupraktikale ei saa olla kohtuotsuse motiveerimiskohustuse täitmiseks piisav. Kolmandaks on autor märganud tendentsi, mille kohaselt ei soovi kohtud varasemalt väljamõistetud summadest suuremaid hüvitisi määrata ning seda ka juhul, kui kohus peab rikkumist väga raskeks. Kokkuvõttes on autor seisukohal, et automaatne tuginemine varasemale kohtupraktikale võib sageli kaasa tuua hüvitise, mis ei ole konkreetse juhtumi asjaolusid arvestades õiglane.

Magistritöö kolmanda peatüki eesmärgiks oli analüüsida, millised õigusinstituudid näevad veel ette õiguskaitse au teotamise korral. Pressideliktide puhul saab väita, et rikkuja rakendab au teotamise tööle oma majandlike huvide edendamiseks. Lisaks eelnevale on äärmiselt ebaõiglane, et meediaettevõtte saab isikuõiguseid turustades teenida tulu, millest mittevaralise kahju hüvitis, kui isik üldse kohtusse pöördub ja hüvitis välja mõistetakse, moodustab vaid

väikese osa. Tulenevalt eelnevast oli magistritöö kolmanda peatüki eesmärgiks leida vastus küsimusele, mis saab sellest tulust, mille rikkuja on rikkumisega teeninud?

Autor jõudis seisukohale, et kannatanul on õigus rikkujalt rikkumiselt saadud tulu välja nõuda alusetu rikastumise sätete alusel ning mittevarelise kahju hüvitamise nõue ei välista alusetust rikastumisest tuleneva nõude esitamist.

Alusetu rikastumise nõude sisu on erinev, sõltuvalt sellest, kas rikkuja oli heauskne või pahauskne. Nimelt sätestab VÕS § 1037 lg 1, et õigustatud isiku nõusolekuta tema omandit, muud õigust või valdust käsutamise, kasutamise, äratarvitamise, ühendamise, segamise või ümbertöötamisega või muul viisil rikkunud isik peab õigustatud isikule hüvitama rikkumise teel saadu hariliku väärtuse. Au, kui isikuõiguse rikkumine on käsitletav „muu õiguse“ rikkumisena. VÕS § 1039 sätestab täiendavalt pahauskse rikkuja vastutuse. Nimetatud sätte järgi võib õigustatud isik rikkujalt, kes teadis oma õigustuse puudumisest või pidi sellest teadma, lisaks saadu harilikule väärtusele nõuda ka rikkumisega saadud tulu väljaandmist.

Autor jõudis järeldusele, et alusetu rikastumise nõude ulatuse määramisel on oluline arvestada, et teenitud tulult saab rikkuja maha arvata toote või teenusega vahetult seotud otsesed kulud. Lisaks jõudis autor seisukohale, et sageli on teenitud tulu täpset suurust keeruline kindlaks määrata, sest rikkumiselt saadud tulu võib olla segunenud õiguspärasest majandustegevusest saadud tuluga. Pahauskne rikkuja peab teatama palju ta tulu teenis ning kui tal ei ole võimalik tulu suurust täpselt määratleda, ei jää kohtul muud üle kui rahuldada nõue kogu teenitud tulu ulatuses. Täiendavalt asus autor seisukohale, et teenitud tulu väljaselgitamiseks tuleks vaadata ettevõtte käivet, mitte kasumit, sest olukorras, kus ettevõtte teeb nt ulatuslikke investeringuid, ei pruugi konkreetsel perioodil kasumit üldse tekkida.

Autor analüüsis kolmandas peatükis ka küsimust sellest, kas delikti üldkoosseisu eelduste täidetavuse korral saab väita, et rikkuja on ühtlasi ka pahauskne. Rikkuja on pahauskne, kui ta teadis oma õiguste puudumisest või pidi sellest teadma. Kui rikkuja süü astmeks on tahtlus või raske hooletus, siis saab väita, et rikkuja on ühtlasi ka pahauskne. Autor asus töös seisukohale, et juhul, kui rikkujaks on meediaettevõtte saab ajakirjanikult nõutava hoolsuse määra sisustamisel tugineda ajakirjanduseetika koodeksile. Autor jõudis järeldusele, et ajakirjaniku, kui spetsiifilises kutsealas tegutseva isiku hoolsusemäär on tavapärasest kõrgem, sest iga spetsialist peab järgi oma kutsetegevuse kitsamaid reegleid. Kutsetegevuses tegutsevalt isikul peavad olema tööks vajalikud teadmised, oskused ning kogemused, mille

edukas rakendmaine peaks tagama vajaliku hoolsusmäära järgimise. Eeltoodule tuginedes saab asuda seisukohale, ajakirjaniku puhul võib vajaliku hoolsuse määra järgimata jätmine tähendada pahausksust, sest ajakirjanikult nõutava hoolsusstandardi rakendamisel peab ta teadma oma õigustest või nende puudumisest.

Magistritöö viimases peatükis lahendas autor küsimuse selle kohta, kuidas saab isik, kes soovib esitada alusetu rikastumise nõude, teada kas rikkuja teenis üldse tulu ning kui jah, siis kui palju? Autor jõudis järeldusele, et alusetu rikastumise nõuet esitada sooviv isik saaks nõuda rikkujalt tema majandusandmetega tutvumist. Nimelt sätestab VÕS § 1015, et teise isiku valduses oleva dokumendiga tutvumise vastu õigustatud huvi omav isik võib valdajalt nõuda dokumendiga tutvumise lubamist, kui dokument on koostatud dokumendiga tutvuda sooviva isiku huvides või kui dokumendis on kajastatud Võttes arvesse, et rikkuja müügitulemused kajastavad kahjustatud isiku õiguslikku positsiooni, saab asuda seisukohale, et müügitulemusi kajastavad aruanded on koostatud kahjustatud isiku huvides. Lisaks omab kahjustatud isik rikkuja majandusandmete vastu õigustatud huvi, sest kannatanu õigustatud huviks on välja selgitada, kas tal on rikkuja vastu nõue või mitte ning milline on nõud olemasolu korras rikastumise ulatus.

EFFECTIVE DEFENSE IN DEFAMATION CASE

Summary

In accordance with the European Constitution treaty, human dignity is inviolable and it must be respected and protected. Thus, honour is part of the human dignity in the meaning of the European Constitution treaty. In the article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms honor is part of the inviolability of private life. According to § 17 of the Constitution of the Republic of Estonia no one's honour or good name may be defamed. Defamation of one's honour and good name is formulated as a prohibition, so it also stands for a subjective right to honour and hood name, thus the right to one's honour and good name is fundamental right in Estonia.

Since the obligation to guarantee the fundamental rights and freedoms lies with the state, then also in the case of defamation the States' positive obligation is to establish effective measures in the event of defamation of one's honour and good name. This means in particular the possibility to protect their violated rights through courts, use all the guarantees of a fair trial and to receive damages if the violation finds approval with the court judgment.

31.12.2010 entered into force the amendment of the Law of Obligations Act § 134 's: the non-patrimonial damage awarding to a person, whos rights are violated. The change was caused by the fact that the current law does not ensure personal rights, including the right to ones' honour and good name. The amendment of law aims to strengthen the protection of personal rights. So they also amended the regulation of awarding damages, complementing existing damages purpose with the preventive purpose of making it easier to award damages to those, whose personal rights are violated, also alleviated the burden of proof and allowing the courts to consider the tortfeasors assets when awarding damages.

The most critical is the role of law enforcement in case of defamation, when the defamatory data is published in the media, because the effective law enforcement comes into consideration when the facts of the defamation has reached a certain number of people. Based on the above, this masters thesis focuses mainly on situations where the infringer is a media outlet.

The aim of this master thesis is to answer the question whether in the case of defamation the rights of a person in the Estonian law is adequately protected? Due to the aim of this thesis,

there are three main questions. First, it is important to find out whether the person whose rights have been violated with defamation, can turn to court to seek protection. Second, it must be examined whether the person is awarded non-ordered to pay compensation for non-patrimonial damage. Thirdly, it is important to find out, which institutions provide protection in the case of defamation.

This masters thesis uses the combined method. Empirical method is used when analysing case law. Otherwise the thesis is a qualitative study, because it describes the extent of the problem based on the theoretical analysis. Systematic, teleological and the describing methods are also used.

In the first chapter of the master's thesis the author studied what is honour and how it is even possible for defamation to occur and came to the conclusion, that in the case of defamation of one's honour and dignity with a subjective value the damaged may be awarded by assessing him/her, by placing honour and dignity into defamation situations, as well as the conditions on such acts, which is not directly physically directed against him/her, but aimed to humiliate or degrade his/her honour and dignity. What is the defamation of honour, lies within the facts, circumstances and the question of assessment and should always be considered case by case. When deciding, if assessment is defamatory in nature, we must analyse this assessment according to historical background.

Secondly, the author tried to find out in which situations defamation occurs and came to conclusion, that it can be caused by inappropriate assessment and with the publication of inaccurate fact. Additionally, you can also take the stand that the honour and the good name is harmed with disseminated information, comprising or allowing pejorative assessments. Facts must not include assessments, but only facts, but it can be harmful when assessing a person negatively. Hence, when factual allegations are presented in the form, that allows disparaging assessment, a persons' good name may be defamed.

The author explains how to distinguish value judgments from factual allegations. They are different, because factual allegations are verifiable, they are truthful and falseness is demonstrable in courts. Value judgment is a judgment, which can be in pejorative meaning with its content and form. It can be justified, but not proved the truthfulness of its contents as a value judgment does not contain any data. Their distinction is extremely important when choosing remedies. Namely the LOA § 1047 subsection 4 provides that in the case of the

disclosure of incorrect information, the victim may demand that the person who disclosed such information refute the information or publish a correction at the person's expense regardless of whether the disclosure of the information was unlawful or not. Value judgments are not controlled, so you can not disprove it. By analyzing the court decisions, there are many situations where the applicant seeks to disprove the factual allegation, although the reality is that the data in question were actually value judgments.

Master's thesis second chapter tries to answer, what conditions must be met to turn to court. To answer this question the author analysed non-patrimonial damages case law in the first and second instance of court in the period 01.01.2007 - 31.12.2010 , hence before the amendment of LOA § 134, and the changes after, during period 31.12.2010-01.04.2016 .

Valid until 31.12.2010 LOA § 134 subsection 2 of the regulation based on the assumption that damages must be awarded as a non-patrimonial. Patrimonial damages were awarded when there was seriousness of the infringement, in particular physical or emotional pain. Under these circumstances, the burden of proof relies to the injured party. Courts had often non-patrimonial damages claims rejected, since the occurrence of the damage had not been proved. Thus the LOA § 134 restricted substantially damages, because the damages were awarded only in "exceptional circumstances" and the presence of the standard of proof was extremely high. In most cases, they awarded in the range of 2000-5000 euros. Even if the damages were awarded, the amount was quite low.

The author made conclusions by analysing case law. Firstly, the author found four cases, where the court did not consider the amendment of law and still continued to insist "special circumstances". Secondly, the increase of damages in accordance with the increase of the level of social welfare benefits. In case of media, courts have frequently justified the level of damages with the defendant's economic status, and taken into account the preventive function of damages, which shows, that violations severity and extent are fairer than before. It can be generally concluded that the amendment of the LOA § 134 have ensured that the injured parties get the right of justice, which is mainly non-patrimonial damages.

In addition, the author analyzed the regulation of non-patrimonial damages and concluded that when awarding damages, courts often base on the previous cases. This is problematic because when they refer to previous cases, they fail to consider the specific circumstances of the case. Another issue is contrary to the procedural rights, since the mere reference to previous case-

law can not be sufficient to satisfy the motivation of the judgment. Thirdly, the author has noticed the trend, that the courts do not want to award higher damages than previously awarded sums, even if the court considered it as a difficult breach. It is a problem because the court fails to take into account the seriousness of the infringement and may not award fair damages.

In the case of media, it can be said that the violator uses defamation to promote. The third chapter of the master thesis aims to answer the question what happens with the income earned with the violation? The author concludes that in such cases the victim can insist unjustified enrichment. LOA § 1037 subsection 1 provides that a person who violates the right of ownership, another right or the possession of an entitled person by disposal, use, consumption, accession, confusion or specification thereof without the consent of the entitled person or in any other manner (a violator) shall compensate the usual value of anything received by the violation to the entitled person. The defamation may be consider as the violation of another right.

Violation condiction aim is to eliminate injustice, where ones right are violated so the other one benefits from the violation. Its not important whether the offender's conduct was unlawful, whether he was guilty of an infringement or whether the enrichment was his own doing. The rights of the victim is violated if he interferes with the rights without his consent. Therefore the claim of unjust enrichment should be considered before damages in two cases. First, if there is no damage to property. Situations, where there is no damage to property, happens often. It complements tort law, giving the opportunity to claim damages regardless, whether the holder of the right had suffered loss or not.

In determing the extent of the unjust enrichment claim, its is importante to answer the question whether you can deduct acquisition proceeds from the amount of unjust enrichment, and if yes, then to what extent? Author concluded that deducted can only be the direct costs, ie the price paid for the goods and transport costs. General cost deduction is not justified, because it would allow the offender to cover the costs with unjust enrichment money.

Master's thesis final chapter solved the question of how can a person who wishes to submit a claim for unjust enrichment, know whether the infringer earned income at all, and if so, how much? The author came to the conclusion that the person who wishes to file a claim against an offender for the unjust enrichment, would require the offenders economic data examined.

LOA § 1015 provides that a person who has a legitimate interest in examining a document which is in the possession of another person may demand that the possessor of the document allow the document to be examined if the document has been prepared in the interests of the person who wishes to examine the document or if the document sets out a legal relationship between such person and the possessor of the document or the preparation of a transaction between those persons. Considering that offenders sale results show victims legal position, it can be said, that reports are generated in the interests of the victim. In addition, the injured party has a legitimate interest in the offender's economic data, since the victims has a legitimate interest to find out whether he has a claim against the offender or not, and what is the extent of the claim in case of an unjust enrichment.

LÜHENDID

ABGB - Austria tsiviilseadustik (saksa keels: Das Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch)

BGB - Saksamaa tsiviilseadustik (saksa keels: Das deutsche Bürgerliche Gesetzbuch)

DCFR - Draft Common Frame of Reference

EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus

HMK – Harju Maakohus

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

RKHK – Riigikohtu halduskolleegium

RKTK – Riigikohtu tsiviilkolleegium

TsMS – tsiviilkohtumenetluse seadus

VMK – Viru Maakohus

VÕS – võlaõigusseadus

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Altwicker-Hàmori. S, Altwicker. T, Peters. A. Measuring Violations of Human Rights An Empirical Analysis of Awards in Respect of Non-Pecuniary Damage under the European Convention on Human Rights. 16.07.2015. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.mpil.de/files/pdf4/Quant_Human.Rights.pdf
2. Hirvoja. M. Tõrjuv kahjuhüvitis Eesti ja Saksa võlaõiguses mittevaralise kahju hüvitamise ning nende seos karistusliku kahjuhüvitise kontseptsiooniga. Juridica I/2011.
3. Kozil. H. Damages under Austria Law. Principles of European Tort Law. Unification of Tort Law: Damages. European Centre of Tort and Insurance Law. Volume 5. 2001.
4. Maruste, R. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tartu Ülikool. 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/>
5. Pilving. I. Eesti Vabariigi põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. Tartu Ülikool. 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/>
6. Spielmann. D, Cariolou. L. The right to protection of reputation under the European Convention of Human Rights. Mélanges en l'honneur de Christos L. Rozakis. 06.06.2011.
7. Tampuu. T. Alusetu rikastumise õigus võlaõigusseaduses. Lühülevaade. Juridica VII/2002.
8. U. Magnus. Germany. Principles of European Tort Law. Unification of Tort Law: Damages. European Centre of Tort and Insurance Law. Volume 5. 2001.
9. Varul. P jt. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2006.
10. Varul. P jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2009

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

11. Autoriõiguse seadus. RT I, 29.10.2014, 4.
12. Das Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch. Austria tsiviilseadustik. Arvutivõrgus kättesaadav: http://comparativelaw.weebly.com/uploads/9/0/2/8/9028148/general_civil_code.pdf
13. Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.
14. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 29.04.2004. a direktiiv 2004/48/EÜ Intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta. Arvutivõrgu kättesaadav: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0048R\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0048R(01)&from=EN)

15. Federal Act dated 12th June 1981 on the Press and other Publication Media. Austria meediaseadus. Arvutivõrgus kättesaadav:
http://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/Erv/ERV_1981_314/ERV_1981_314.pdf
16. Ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seadus. RT I, 21.12.2010, 1.
17. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. RT I, 10.03.2016, 10.
18. Võlaõigusseadus. RT I, 11.03.2016, 2.
19. Võlaõigusseadus. RT I 2001, 81, 487.

KASUTATUD KOHTULAHENDID

Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid

20. EIKo 36919/02. Armonas v. Lithuania.
21. EIKo 33287/10. Sampaia e Paivo de Melo v. Portugal.
22. EIKo 55480/00 ja 59330/00. Sidabras and Džiautas v. Lithuania
23. EIKo 397/07 ja 2322/07. Hoffer and Annen v. Germany
24. EIKo 41205/98. Tammer vs Eesti
25. EIKo 20928/05. Petrenco v. Moldova
26. EIKo 15601/02. *Kuliś v. Poland*

Riigikohtu lahendid

27. RKTko nr 3-2-1-111-96
28. RKTko nr 3-2-1-123-97
29. RKTko nr 3-2-1-144-00
30. RKTko nr 3-2-1-1-01
31. RKTko nr 3-2-1-105-01
32. RKTko nr 3-2-1-138-02
33. RKTko nr 3-2-1-96-03
34. RKTko nr 3-2-1-11-04
35. RKTko nr 3-2-1-17-05
36. RKTko nr 3-2-1-51-05
37. RKTko nr 3-2-1-81-05
38. RKTko nr 3-2-1-161-05

39. RKTko nr 3-2-1-124-06
40. KTKo nr 3-2-1-126-06
41. RKTko nr 3-2-1-5-07
42. RKTko nr 3-2-1-46-07
43. RKTko nr 3-2-1-132-07
44. RKTko nr 3-2-1-19-08
45. RKTko nr 3-2-1-85-08
46. RKTko 3-2-1-43-09
47. RKTko nr 3-2-1-46-09
48. RKTko nr 3-2-1-104-09
49. RKTko nr 3-2-1-152-09
50. RKTko nr 3-2-1-67-10
51. RKTko nr 3-2-1-83-10
52. RKTko nr 3-2-1-108-10
53. RKTko nr 3-2-1-47-11
54. RKTko nr 3-2-1-123-11
55. RKHko nr 3-2-1-3-12
56. RKTko nr 3-2-1-166-12
57. RKTko nr 3-2-1-80-13
58. RKTko nr 3-2-1-10-14

Ringkonnakohtu lahendid

59. TlnRnKo 30.11.2007 nr 2-06-2443
60. TlnRnKo 06.06.2008 nr 2-06-12696
61. TlnRnKo 27.04.2010 nr 2-07-46108
62. TlnRnKo 28.05.2010 nr 2-08-91052
63. TlnRnKo 22.10.2010 nr 2-09-51213
64. TlnRnKo 25.10.2010 nr 2-10-3954
65. TlnRnKo 02.01.2011 nr 2-09-45025
66. TlnRnKo 14.01.2011 nr 2-10-1509
67. TlnRnKo 01.02.2011 nr 2-09-45025
68. TlnRnKo 24.05.2011 nr 2-09-19743
69. TlnRnKo 31.05.2011 nr 2-10-10980
70. TlnRnKo 03.10.2011 nr 2-09-3162

71. TlnRnKo 20.02.2012 nr 2-08-76058
72. TlnRnKo 21.02.2012 nr 2-08-76058
73. TlnRnKo 04.06.2012 nr 2-11-22916
74. TlnRnKo 18.04.2013 nr 2-12-22288
75. TlnRnKo 30.12.2014 nr 2-13-25867
76. TlnRnKo 22.04.2015 nr 2-14-58407
77. TlnRnKo 19.05.2015 nr 2-13-45204
78. TlnRnKo 02.07.2015 nr 2-13-15336
79. TlnRnKo 14.12.2015 nr 2-13-19714
80. TlnRnKo 21.01.2016 nr 2-11-39476

Maakohtu lahendid

81. HMKo 22.06.2007 nr 2-06-25225
82. HMKo 27.06.2008 nr 2-06-9067
83. HMKo 1.12.2008 nr 2-08-12097
84. HMKo 29.03.2009 nr 2-05-16294
85. VMKo 15.12.2009 nr 2-08-16964
86. PMKo 22.12.2009 nr 2-07-43017
87. HMKo 26.02.2010 nr 2-09-15198
88. TMKo 01.03.2010 nr 2-07-35604
89. HMKo 16.04.2010 nr 2-09-62322
90. HMKo 30.06.2010 nr 2-09-22760
91. HMKo 21.10.2010 nr 2-08-22459
92. HMKo 14.01.2011 nr 2-10-1509
93. HMKo 15.03.2011 nr 2-09-14448
94. TMKo 24.05.2011 nr 2-8-4565
95. TMKo 31.08.2012 nr 2.11.7049
96. HMKo 20.03.2013 nr 2-12-24743
97. HMKo 25.03.2013 nr 2-12-14995
98. HMKo 12.11.2013 nr 2-13-29353
99. HMKo 12.02.2014 nr 2-13-43276
100. TKMo 11.06.2014 nr 2-13-23797
101. HMKo 06.01.2015 nr 2-14-21107
102. HMKo 23.09.2015 nr 2-15-7038

Muud allikad

103. Carri Ginter. Meedia rahakotirauad lahti. Äripäev. 01.12.2009. Arvutivõrgust kättesaadav: http://www.aripaev.ee/arvamused/2009/12/01/Meedia_rahakotirauad_lahti
104. Eesti ajakirjanduseetika koodeks. Eesti Ajalehtede Liit. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html>
105. Euroopa põhiseaduse leping. RT II 2006, 13, 35.
106. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. RT II 2010, 14, 54.
107. Just Satisfaction claims. Rules of court 01.01.2016. Practice directions. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.echr.coe.int/Documents/PD_satisfaction_claims_ENG.pdf
108. Jõks. H, Jerofejev. P. Eriarvamus RKTK otsusele nr 3-2-1-18-13.
109. Kann. L, Glikman. L. Kahjuhüvitised õiglasemaks. 14.04.2010. Arvutivõrgust kättesaadav: <http://www.raamatupidaja.ee/uudised/2010/04/14/kahjuhuvitised-oiglasemaks>
110. Lillsaar. M, Vutt. M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2008. aastal. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/905/MittevaralinekahjuTsiivilasjades_2008_Maarja_Lillsaar_Margit_Vutt.pdf
111. Luik. J. Eriarvamus RKTK otsusele nr 3-2-1-67-10.
112. Luik. J. Eriarvamus RKTK otsusele nr 3-2-1-18-13.
113. Pressinõukogu. Eesti Ajalehtede Liit. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.eall.ee/pressinoukogu/index.html>
114. Vutt. M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2006. aastal. Riigikohus. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/594/Mittevaraline_kahju.pdf
115. Ringhäälinguseaduse, kriminaalmenetluse seadustiku, tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja võlaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri.
116. von Bar, C. Clive. E, Schulte-Nölke. H. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference. Euroopa lepinguõiguse ühtlustamise ja ühtse tugiraamistiku kavand. Arvutivõrgus kättesaadav: http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf

LISAD

Lisa 1 - kohtulahendid enne VÕS § 134 muudatust

Kohus	Asja number	Lahendi kuupäev	Rahuldamine	Hüvitis
HMKo	2-06-25225	22.06.2007	jah	5 000 krooni
HMKo	2-06-9067	27.06.2008	ei	ei
HMKo	2-08-12097	1.12.2008	jah	5 000 krooni
HMKo	2-05-16294	29.03.2009	jah	20 000 krooni
VMKo	2-08-16964	15.12.2009	ei	ei
PMKo	2-07-43017	22.12.2009	ei	ei
HMKo	2-09-15198	26.02.2010	jah	ei
TMKo	2-07-35604	1.03.2010	jah	5 000 krooni
HMKo	2-09-62322	16.04.2010	jah	2 000 krooni
HMKo	2-09-22760	30.06.2010	ei	ei
HMKo	2-08-22459	21.10.2010	ei	ei
TMKo	2-8-4565	24.05.2011	jah	ei
TlnRnKo	2-06-2443	30.11.2007	jah	10 000 krooni
TlnRnKo	2-06-12696	6.06.2008	ei	10 000 krooni
TlnRnKo	2-07-46108	27.04.2010	ei	1000 eurot
TlnRnKo	2-08-91052	28.05.2010	jah	1 000 krooni
TlnRnKo	2-09-51213	22.10.2010	jah	ei
TlnRnKo	2-10-3954/20	25.10.2010	jah	ei
TlnRnKo	2-10-1509	14.01.2011	ei	ei
TlnRnKo	2-09-45025	1.02.2011	jah	8000 eurot
TlnRnKo	2-09-19743	24.05.2011	ei	ei
TlnRnKo	2-10-10980	31.05.2011	jah	ei
TlnRnKo	2-09-3162	3.10.2011	ei	ei
TlnRnKo	2-08-76058	21.02.2012	ei	ei

Lisa 2 - kohtulahendid peale VÕS § 134 muudatust

Kohus	Asja nr	Lahendi kuupäev	Rahuldamine	Hüvitis
HMKo	2-10-1509	14.01.2011	jah	ei
HMKo	2-09-14448	15.03.2011	ei	ei
TMKo	02.11.7049	31.08.2012	ei	ei
HMKo	2-12-24743	20.03.2013	ei	ei
HMKo	2-12-14995	25.03.2013	jah	ei
HMKo	2-13-29353	12.11.2013	ei	ei
HMKo	2-13-43276	12.02.2014	jah	2 000,00 €
TKMo	2-13-23797	11.06.2014	jah	650,00 €
HMKo	2-14-21107	06.01.2015	ei	ei
HMKo	2-15-7038	23.09.2015	jah	ei
TlnRnKo	2-09-45025	02.01.2011	ei	ei
TlnRnKo	2-08-76058	20.02.2012	Jah	1 000,00 €
TlnRnKo	2-11-22916	04.06.2012	ei	ei
TlnRnKo	2-12-22288	18.04.2013	jah	3 000,00 €
TlnRnKo	2-13-25867	30.12.2014	ei	ei
TlnRnKo	2-14-58407	22.04.2015	jah	5 000,00 €
TlnRnKo	2-13-45204	19.05.2015	jah	200,00 €
TlnRnKo	2-13-15336	02.07.2015	jah	500,00 €
TlnRnKo	2-13-19714	14.12.2015	ei	ei
TlnRnKo	2-11-39476	21.01.2016	ei	ei

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Valeria Arsjuta (20.09.1990),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose "Efektiivne õiguskaitse au teotamise korral", mille juhendaja on Age Värvi,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas 01.05.2016